Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
факультет іноземних мов
кафедра англійської мови

Формування англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи за методом CLIL

Дипломна робота
Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Виконала: студентка 6 курсу, групи 607
спеціальності 014 Середня освіта
(назва спеціальності)
Мацалковська В.І.
(прізвище, ім'я та по-батькові)
Керівник: д.ф.н., проф. Н. Г. Єсипенко
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
Рецензент: Павлович Т.І.
кафедра англійської мови
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри №___
від «__»_____2022 року
зав. кафедри_____ проф. Єсипенко Н.Г.

Чернівці 2022

Summary

In the master's thesis, the effectiveness of using the CLIL method in the process of forming lexical competence in the classes of high school students was investigated.

Taking into account the significant role of vocabulary in the process of learning English, and primarily its application in practical activities, high school teachers face the task of preparing students who will master a significant active vocabulary of the language and will be able to actively operate it in accordance with specific communicative situations. Considering this, the urgent task is to find innovative methods of teaching high school students. The analysis of scientific and pedagogical research and publications allows us to assert that in the modern methodology of teaching foreign languages, more and more attention of researchers is attracted to the issue of formation of foreign language lexical competence, which was studied by well-known theoreticians and practitioners: S. Arkhangelskyi, Y. Babanskyi, V. Bespalko, S. Honcharenko, R. Gurevich, V. Evdokimov, I. Lerner, M. Lewis, I. Nation, N. Schmitt, L. Taylor, K. [17] etc. The researchers reveal methods and techniques for studying lexical units, describe in detail the stages of formation of foreign language lexical competence and emphasize the importance of a systematic set of exercises in foreign language lessons.

Despite numerous efforts in solving the problem of teaching students English vocabulary, teaching practice shows the need to improve the quality of their mastery of lexical material. That is why the relevance of this topic can be argued by the importance of the problem, and at the same time, its insufficient development for implementation in the conditions of education of students of high scholl.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and verify the effectiveness of the formation of English lexical competence of high school students using the CLIL method. To realize the above-mentioned goal, we set the following tasks:

- to analyze the theoretical and methodological basis for the formation of English lexical competence of high school students;

- to investigate the peculiarities of English language learning using CLIL in high school;

- consider the features of trial training: the stages of its implementation.

- to analyze the content of the formation of English lexical competence of secondary school students;

The object of the study is the process of forming the English lexical competence of senior secondary school students using the CLIL method.

The subject of the research is the use of the CLIL method in the formation of lexical competence of high school students in English lessons.

The following research methods were used to solve the above-mentioned tasks: theoretical - analysis, generalization, comparison, systematization of scientific sources and regulatory documents to clarify the state of development of the research problem in domestic and foreign literature and educational practice; empirical - pedagogical observations, conversations, questionnaires, testing to diagnose the levels of formation of the studied phenomenon, a pedagogical experiment to check the effectiveness of the use of information technologies for the formation of foreign language competence in the oral speech of secondary school students; statistical - methods of mathematical statistics for quantitative and qualitative analysis of research results and proving their reliability.

The scientific novelty of the obtained research results is that for the first time the formation of English lexical competence of high school students using the CLIL method has been theoretically substantiated and experimentally verified.

The theoretical significance lies in the further study of the peculiarities of learning English vocabulary by students at the senior stage of education in a comprehensive school using the CLIL method.

Approbation of the research results was published in the scientific article "The use of CLIL technologies in the process of teaching English".

Structure of work. The master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions to each chapter, general conclusions, a list of used sources, totaling 62 titles and supplements.

ЗМІСТ:

ВСТУП …… 6

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ…….…….9

1.1.Компетентнісний підхід у навчанні учнів ……..……..…. 9

1.1.1. Компетентності у володінні англійською мовою учнів старших класів ……..……..……. 10

1.1.2. Компетентності 21 століття ..…… 12

1.2. Лексична компетентність в англійській мові ….....…...… 16

1.2.1. Поняття активного і пасивного словника ……. 17

1.2.2. Шляхи формування вокабуляру англійської мови …… .20

1.3. Вікові особливості учнів старшої школи ……..…… 24

Висновки до розділу 1 ……. 27

РОЗДІЛ 2.ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЫКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ CLIL У СТАРШІЙ ШКОЛІ……..……...29

2.1. Виникнення методу CLIL у сучасній методиці ……..… 29

2.2. Основні принципи здійснення пробного навчання з використанням методу CLIL …...……32

2.3. Шляхи використання методу CLIL при формуванні словника учнів старшої школи ……..… 34

Висновки до розділу 2 ……..…… 39

РОЗДІЛ 3.ПРОБНЕ НАВЧАННЯ: ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ТА ВИСНОВКИ……..… 40

3.1.Етапи проведення пробного навчання на уроках англійської мови у старших класах …… 40

3.2. Опис впровадження пробного навчання з метою формування лексичної компетентності старшої школи ……... 44

3.3. Результати пробного навчання та рекомендації ……..…… 48

Висновки до розділу 3 ……..…… 51

ВИСНОВКИ ……..…… 52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ..…… 54

ДОДАТКИ ……..60

ВСТУП

У магістерській роботі досліджено ефективність використання методу CLIL у процесі формування лексичної компетенції у класах учнів старшої школи.

Зважаючи на значну роль лексики у процесі вивчення англійської мови, і насамперед її застосуванні у практичній діяльності, перед вчителями старших класів стоїть завдання підготувати учнів, які оволодіють значним активним словниковим запасом мови та вмітимуть активно оперувати ним у відповідності до конкретних комунікативних ситуацій. Зважаючи на це, актуальним завданням є пошук інноваційних методів навчання учнів старших класів. Аналіз науково-педагогічних досліджень та публікацій дозволяє стверджувати, що у сучасній методиці викладання іноземних мов все більшу увагу дослідників привертають питання формування іншомовної лексичної компетенції, яку досліджували відомі теоретики та практики:С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, С. Гончаренко, Р. Гуревич,В. Євдокімов, І. Лернер, M. Lewis, I. Nation, N. Schmitt,L. Taylor, K. [17] та інші. Дослідники розкривають способи та прийоми вивчення лексичних одиниць, детально описують етапи формування іншомовної лексичної компетенції та підкреслюють важливість систематичного комплексу вправ на уроках іноземної мови.

Незважаючи на численні напрацювання у вирішенні проблеми навчання учнів англомовної лексики, практика викладання свідчить про необхідність підвищення якості оволодіння ними лексичного матеріалу. Саме тому актуальність даної теми може бути аргументована важливістю проблеми, і одночасно її недостатньою розробленістю для впровадження в умовах навчання учнів старших класів загальноосвітньої школи.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та перевірити ефективність формування англомовної лексичної компетентності учнів

старшої школи за методом CLIL. Для реалізації вищезазначеної мети ставимо наступні завдання:

- проаналізувати теоретико-методологічне підґрунтя до формування англомовної лексичної компетентності учнів старших класів;
- дослідити особливості навчання англійської мови з використанням CLIL у старшій школі ;

- розглянути особливості пробного навчання: етапи його проведення.

- проаналізувати зміст формування англомовної лексичної компетенції учнів загальноосвітньої школи;

Об'єктом дослідження є процес формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів загальноосвітньої школи за методом CLIL.

Предметом дослідження є використання методу CLIL у формуванні лексичної компетенції старшокласників на уроках англійської мови.

Для розв'язання зазначених вище завдань були використані наступні методи дослідження: теоретичні – аналіз, узагальнення, порівняння, систематизація наукових джерел та нормативних документів для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у вітчизняній, зарубіжній літературі та освітній практиці; емпіричні – педагогічні спостереження, бесіди, анкетування, тестування для діагностики рівнів сформованості досліджуваного феномену, педагогічний експеримент для перевірки ефективності використання інформаційних технологій для формування іншомовної компетенції в усному мовленні учнів середньої школи; статистичні – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу отриманих результатів дослідження і доведення їх достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що вперше експериментально перевірено формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів за методом CLIL у галузі географії.

Теоретичне значення полягає у подальшому дослідженні особливостей вивчення англомовної лексики учнями на старшому етапі навчання у загальноосвітній школі з використанням за методом CLIL.

Апробація результатів дослідження була здійснена у статті «Використання CLIL технологій в процесі навчання англійської мови» у віснику «Магістерські студії», Вип.3, 2022 .

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 62 найменування, та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

1.1. Компетентнісний підхід у навчанні учнів

Роль школи сьогодні – підготувати дітей до життя, навчити їх критично мислити, аналізувати, опрацьовувати ті обсяги інформації, які вони отримують звідусіль, та вибирати необхідне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Стара парадигма освіти, в якій школа існувала для накопичення знань та інформації, вже не працює. Ікола має навчити дітей постійно опановувати нові знання, знаходити потрібну інформацію та застосовувати її. [1] Тому, одним із перспективних напрямів реформування освіти є впровадження компетентнісно спрямованого підходу. Найбільш універсальними є ключові компетентності, які формуються засобами міжпредметного і предметного змісту. Виокремлюють 10 наскрізних ключових компетентностей [2]:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Формування компетентностей в учнів зовсім не заперечує необхідності знань. Компетентнісне навчання – це про динамічне поєднання знань, умінь та цінностей. Лише в комплексі це дає результат. Знання в цьому випадку – не самоціль, а радше засіб формування умінь. Адже недостатньо просто засвоїти окремі знання й уміння, важливо навчитись їх застосовувати як у типових, так і в нестандартних, нових для дитини ситуаціях. Це дає змогу сформувати

ціннісне ставлення до цих знань, навчитись адаптуватись та шукати шляхи ухвалення рішень у різноманітних ситуаціях.[1]

Отже, компетентнісний підхід у навчанні учнів передбачає опанування ними умінь та навичок, необхідних для їх становлення як окремих особистостей, які можуть бути цінними та конкуретними на ринку праці.

1.1.1. Компетентності у володінні англійською мовою учнів старших класів

Сфера освіти ніколи не переставала бути свідком приходу і відходу нескінченного спектру інновацій, винаходів і творчих шляхів. Усі ці проблеми виникли в основному завдяки одному всеосяжному фактору: вчителі та планувальники навчальних програм постійно шукають кращі та плідніші шляхи для остаточного досягнення кращих результатів. Можна стверджувати, що кожен раз, коли новий метод або підхід намагається довести свою зрілість і свою здатність згладжувати найгостріші проблеми, які попередні підходи і методи були недостатньо здатні вирішити.

Продуктивним напрямком у руслі комплексного навчального підходу в даний час виступає компетентнісний підхід до визначення орієнтирів, змісту і методів освіти. Компетентнісний підхід, як один із способів реалізації концепції навчання, вбирає всі основні складові, передбачає готовність до діяльності, активної участі в різних сферах життя, закладає основу життєвої успішності й самореалізації студентів [19].

У сучасній психології поняття «компетентність» трактується як готовність до діяльності. Такий погляд властивий і С.В. Зигмантович, який розглядає компетентність як інтегровану якість особистості. Вона проявляється в загальній зді-бності і готовності до діяльності, що базується на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання і зорієнтованих на самостійну та успішну участь у діяльності. Основними складовими компетентності є знання, а не просто інформація, що швидко змінюється. Різновиди знань, які необхідно вміти знайти і спрямувати в русло своєї діяльності; уміння використовувати ці

знання в конкретній ситуації; розуміння, яким способом можна здобу-ти ці знання; адекватне оцінювання – себе, світу, свого місця у світі, конкретних знань, необхід-ності їх для своєї діяльності, а також методу їх отримання або використання [20, с. 21].

У нових програмах для загальноосвітніх навчальних закладів наголошується на ролі кількох компетентностей, необхідних для формування іншомовної комунікативної компетентності. Однією з ключових компетентностей Концепції Нової української школи є спілкування іноземними мовами. Дана компетентність «передбачає активне використання іноземної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування» [24].

Суттєвим чинником у розвитку ключових компетентностей учнів є компетентнісний підхід. У сучасних навчальних програмах, зокрема в новій програмі з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів, реалізується компетентнісний підхід. За цією програмою, оволодіння учнями іншомовним спілкуванням передбачає формування у них певного рівня комунікативної компетентності, яка включає мовленнєві та мовні, соціокультурні та соціолінгвістичні, дискурсивні і стратегічні компетенції. Отже, комунікативна компетентність носить комплексний характер. Весь процес навчання іноземних мов підпорядковується основній меті – формуванню комунікативної компетентності [18].

Формування комунікативної компетентності є одним з основних факторів розвитку особистості, що потребує оновлення й переосмислення стратегії та методології викладання іноземних мов з урахуванням засад поєднання категорій компетентісного підходу [20, с. 17].

О.О. Миролюбов виділяє такі складові комунікативної компетентності: мовленнєву, мовну (лінгвістичну), соціокультурну і компенсаторну компетенції. На його думку, до мовної компетенції відносяться уміння

оперувати мовними засобами іноземної мови (фонетичними, орфографічними, лексичними і граматичними). Цей вид компетенції означає сукупність знань про систему мови, що вивчається, і різні способи вираження думки. До цієї сфери він також відносить і мовний (мовленнєвий) етикет, тобто невербальні засоби комунікації – жести, поведінка в процесі спілкування [21, с. 17].

Важливими складовими іншомовної компетентності старшого школяра є формування фонетичних та лексичних навичок, формування граматичних навичок. Основна робота з формування фонетичних навичок здійснюється на початковому етапі, але їх удосконалення відбувається упродовж усього навчального процесу на подальших етапах оволодіння іноземною мовою. Такий підхід до конструювання змісту компетентнісно орієнтованого навчання сприяє формуванню в учнів іншомовного комунікативного досвіду, який у майбутньому в разі потреби може вдосконалюватись і даватиме їм змогу адекватно почуватися в іншомовному соціальному середовищі[5, с.12].

Отже, компетентнісний підхід у вивченні іноземної мови полягає у зосередженні акценту не лише на здобутті теоретичних знань, але і опанування навичок для практичного застосування у повсякденному житті та формування індивідуальної техніки діяльності в різних ситуаціях.

1.1.2. Компетентності 21 століття

Як зазначалося раніше, компетенційний підхід також називають педагогікою інтеграції або підходом до результатів. Цей підхід передбачає об’єднання всіх знань, ноу-хау та ставлень, необхідних для вирішення реальних життєвих проблем або ситуацій. Сформулюйте спрощено та з посиланням на вивчення мови, використовуючи всю граматику, словниковий запас, пунктуацію та вимову, щоб ефективно спілкуватися в реальному часі в ситуаціях аудіювання, говоріння, читання та письма. Крім того, це полягає в тому, щоб знати, що робити, де, коли і з ким; або, будучи лінгвістично, комунікативно та соціолінгвістично компетентними у вивченій мові. CLIL як згадувалося раніше, прагне подолати стіну між школою або класом і

повсякденним реальним життям: пошук і надання інформації шляхом взаємодії з людьми на ринку, лікарні, школі, офісах тощо через слухання, читання, письмо і розмову, тобто CLIL є міждисциплінарним; адже, щоб ефективно розв'язувати проблеми в житті читання, потрібно використовувати знання, ноу-хау та погляди, отримані з кількох сфер життя, таких як історія, наука та математика. Таким чином, CLIL інтегрує ці області у свій підхід.

Програми в школі з англійської мови отримали велику кількість теорії про цю навчальну модель, без практичного застосування для повсякденного навчання в класі. Це дослідження зосереджується на практичних питаннях системи компетенцій через конкретну ілюстрацію навчання чотирьох мовних навичок (аудіювання, читання, говоріння та письмо).

По суті, викладання цих основ закладено в життєвих навичках, а їхня практика здійснюється через попереднє навчання передумов компетентності знань, умінь і ставлень. Далі учням пропонується справжнє глобальне завдання, щоб гармонійно інвестувати свої нещодавно набуті знання, навички та ставлення до вирішення проблеми.

Українські вчителі здебільшого покладалися на вказівки, викладені в підручниках і навчальних програмах, щоб застосувати принципи цієї нової педагогіки, але, здається, вони переважно не знайомі з практичною стороною цієї моделі навчання, тобто з тим, як застосовується навчальна структура CLIL. Наприклад, видається, що вчителі не знайомі з практичним застосуванням цього підходу до навчання мові. Навіть у літературі з навчання компетенції не вказано, як продовжити навчання мовним навичкам чи словниковому запасу.

При організації проектних уроків для учнів з викладання англійської мови у навчальних закладах слід враховувати компетентний підхід. Компетентний підхід впроваджується в навчальних закладах країни орієнтовно з 2012 року. Ця концепція трактується як навчання учнів ефективно застосовувати різні види навичок у ситуаціях особистого, професійного та соціального життя [4]. Також підкреслює вміння застосовувати набуті знання,

навички та практику у виникаючих невизначених, нових, проблемних ситуаціях [36]. Зокрема, проводиться низка наукових досліджень щодо компетентнісного підходу у вивченні іноземних мов, рівнів компетентності, вимог та критеріїв їх оцінювання. Реалізація компетентного підходу та відповідність вимогам компетентності міжнародним вимоги розпочато. Основною метою навчання іноземних мов на всіх рівнях освіти в Україні є формування комунікативної компетенції з іноземної мови для полікультурних педагогів для роботи в повсякденній, академічній та професійній сферах.

Компетентнісно-орієнтоване навчання – це процес, за допомогою якого учні розвивають необхідні їм навички, щоб застосовувати знання, уміння та навички, набуті, у їхній особистій, професійній та суспільній діяльності. У зв'язку з цим у дослідженні Б. Ходжаєва зазначено, що три елементи знань, умінь і компетентностей, три з яких є традиційними елементами компетенції: практичний досвід, компетентність та просування компетентності, базуються на компетентнісному підході [26].

У сучасну глобальну інформаційну епоху, в контексті міжетнічної та міжкультурної комунікації, вміння якнайшвидше та якомога ширше використовувати комунікаційну інформацію, керувати нею у власному бізнесі та в певній професії вимагає високого рівня компетенції у спілкуванні. з людьми різних країн. Інформаційний світ, який сьогодні оточує нас, — це час, необхідний кожному, щоб знайти необхідні дані та використати інформацію, необхідну для досягнення успіху у навчанні та повсякденній діяльності. Варто зазначити, що знання кількох мов і практикувати це дуже важливо. Щоб вміти ефективно спілкуватися з використанням інформації та інформації, потрібно вміти пояснювати свої ідеї іншим, розуміти думку інших, брати участь у дискусіях, які потребуватимуть формування комунікативної компетентності учнів старшої школи з англійської мови. Ці компоненти характеризуються психологічними аспектами комунікативної компетентності. Водночас багато інших аналізів згаданих компонентів та комунікативних компетенцій підтверджують, що ця компетентність не є однаковою в усіх сферах.

Комунікативна компетенція не формується учням у мові, а формується за допомогою кола знань, умінь і навичок, які можна застосувати. У науково-методичній літературі зміст комунікативної компетентності дуже варіюється. Зокрема, Д. Хаймс підтверджує, що комунікативна компетенція складається з граматичної, соціолінгвістичної, стратегічної та дискурсивної компетенцій [27].

Д.Ізаренков намагається інтегрувати елементи комунікативної компетенції у три основні компоненти: мовну, приватну та прагматичну компетентності [6]. При цьому компоненти компетентності створюються через рівноправне застосування знань, умінь і навичок.

У всіх цих дослідженнях комунікативна компетенція включена як основна компетентність. Існує складовий елемент комунікативної компетентності, яким є формування професійних якостей. У комунікативній компетенції вчителя виділяють мотиваційний, акмеологічний, інформаційний, змістовний, операційний компоненти. Є.В.Тармаєва зазначає, що процес формування комунікативної компетентності у старшого школяра буде успішним лише за умови дотримання таких педагогічних умов:

- комунікативна компетентність визнається як готовність учня до взаємодії з процесом навчання суб’єктами процесу навчання;

- процес навчання організовується як діалогічна та комунікативна взаємодія учня та вчителя, що дає змогу розвивати емпіричну орієнтацію в емпіричному навчанні;

- формування соціально-ціннісного ставлення в контексті навчально-виховної діяльності [28].

Вищезгадана система компетенцій описує персоналізований підхід до навчання англійської мови, її індивідуалізацію, диференціацію, гуманізацію та основи. Оволодіння комплексом активних, особистісних та комунікативних компетенцій забезпечує оптимальний рівень формування та розвитку компетентності англійської мови в учнів. Ці елементи, що визначають навички фахівця, виникають і оцінюються через професійне спілкування в процесі

роботи. Тому, на нашу думку, компетентність і спілкування нерозривно пов’язані. З метою розвитку власних компетенцій їх навчатимуть термінології галузі, теоретичних знань та їх застосування в конкретних ситуаціях через знання, навички та вміння з конкретного предмета. Мовленнєва компетенція в мовній освіті має вирішальне значення для розвитку професійних комунікативних компетенцій.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що відображено важливість використання проектної роботи для розвитку компетенцій та навичок учнів у вивчені англійської мови у середньоосвітніх навчальних закладах. Підвищення якості освіти є однією з найважливіших педагогічних проблем сучасного світу. Для вирішення цього питання модернізація змісту освіти потребує розвитку інноваційних освітніх технологій. Комунікативна компетенція включає вміння взаємодіяти з учнями, їхні методи, оволодіння пріоритетною мовою в спілкуванні, навички роботи в групах, організації та проведення різноманітних духовно-просвітницьких заходів у громаді. Стан розвитку системи професійної компетентності з англійської мови зростає та впроваджується в практику освітнього інформаційного середовища для піднесення їх на якісний та кількісний рівень.

1.2. Лексична компетентність в англійській мові

Оволодіння словниковим запасом є першочерговим завданням вивчення іноземної мови. Дуже точно сказано, що мовні структури є скелетом, а лексичний запас - життєво важливий орган і плоть мови [9].

Лексична компетентність передбачає знання словникового складу мови, що складається з лексичних та граматичних елементів, а також здатність його використання.

Лексична компетентність складається з лексико-граматичних елементів: фразеологізми: сентенційні формули (афоризми, прислів'я тощо), ідіоми, фіксовані структури, що вимагають включення наступних елементів для утворення повнозначного висловлювання, стійкі вирази (фразові дієслова,

складні прийменники, стійкі словосполучення), окремі слова і нестійкі словосполучення [7].

Беручи до уваги різні пласти лексичного матеріалу та рецептивний чи продуктивний характер відповідного виду мовленнєвої діяльності, вчителеві необхідно сформувати такі види навичок: *репродуктивні лексичні навички*, тобто навички правильного вживання лексичних одиниць активного мінімуму в говорінні та письмі згідно із ситуацією спілкування і метою комунікації, що передбачає оволодіння такими операціями: виклик лексичних одиниць з довготривалої 78 пам'яті, зовнішньо мовленнєве відтворення лексичних одиниць у потоці мовлення; миттєве сполучення даної одиниці з іншими словами, що створюють синтагму і фразу за правилами лексичної сполучуваності, вибір відповідного стилю (офіційний / неофіційний); *рецептивні лексичні навички* – це навички сприймання й розуміння лексичних одиниць в усному та писемному мовленні, а саме: впізнавання, диференціації та ідентифікації усної і письмової форм лексичних одиниць; співвіднесення лексичних одиниць з відповідним об'єктом чи явищем; обґрунтованої здогадки про значення ЛО. *Навички обґрунтованої здогадки* про значення лексичних одиниць, що відносяться до потенціального словника при читанні та аудіюванні; *навички користування різними видами словників* (двомовних, одномовних, фразеологічних, тематичних, країнознавчих) [8, с. 77-78].

Отже, розвиток лексичної компетентності уснів та опанування ними нових лексичних одиниць необхідно сприймати як невід'ємну частину процесу вивчення іноземної мови. Оскільки, саме ця компетентність є першочерговою основою для розвитку інших компетентностей учня, необхідних для його успішного використання іноземної мови.

1.2.1. Поняття активного і пасивного словника

Зазвичай лексику ототожнюють з словами, тобто лексика складається із слів, до яких відносяться так звані кореневі, безафіксні слова (totake, tobring a book), складні (copybook) та похідні слова (friendship). Однак, відповідно до

лінгвістичних та методичних критеріїв до лексики можна віднести інші одиниці, які мають зі словами спільне те, що вони також цілісно відтворюються у мовленні і означають якийсь предмет дійсності. Отже, до розряду лексичних одиниць слід віднести:

1)слова;

2) сталі словосполучення — номінативні (theBritishCommonwealth) та фразеологічні (itrainscatsanddogs)

3) вирази-кліше (What'syourname?) .

Вказані нами одиниці є лексичними одиницями і є об’єктом навчання лексики.

Одиницею навчання лексичного матеріалу є лексична одиниця - мовний знак, який відрізняється від інших єдністю та гармонією між змістом та формою. В поняття форма входить: а) зоровий образ; б) слуховий образ; в) артикуляційний; г) рукомоторний [43, с. 101]. Зміст слова - це ідеальне утворення, яке складається з наступних компонентів:

а) образ позначуваного предмета - уявлення про предмет;

б) значення слова - сума суттєвих ознак предмета;

в) суть або смисл - місце, яке займає позначуваний предмет та відповідний йому образ в діяльності суб'єкта .

Існування слова (лексичної одиниці) і його функціонування визначається єдністю його форми і змісту. При цьому обидві сторони слова володіють варіативністю: в певних межах вимова може змінюватися; в більшості випадків значення реалізується в декількох лексико-семантичних варіантах. Отже, оволодіння формою слова та його змістом повинне здійснюватися в процесі цілеспрямованої навчальної діяльності.

Вживання слова пов'язане з його граматичним оформленням, завдяки якому воно утворює різні словоформи: good — better, tobring — brought.

Окрім власних, «внутрішніх» властивостей, слову притаманні також особливі, «зовнішні» властивості — здатність до сполучуваності з іншими словами, завдяки чому утворюються нові словосполучення, а з них —

синтагми і фрази. Сполучуваність — доволі важлива функціональна характеристика слова. Відпрацювання сполучуваності — важливий аспект навчання лексики, який підводить учнів до оволодіння репродуктивними видами мовленнєвої діяльності.

Сучасна методика навчання іноземних мов рекомендує таку послідовність опрацювання форми лексичної одиниці: подача слухового образу через аудіювання, перехід до артикуляції, а потім до читання і письма. Ця послідовність випливає з концепції, що лежить в основі діючих підручників для середньої загальноосвітньої школи, зокрема з принципу усної основи навчання іноземної мови.

У старших класах значна увага приділяється формуванню потенціального запасу з метою розширення можливостей читання. Ця категорія лексичних одиниць подається через зоровий образ. Слово сприймається спочатку у друкованій формі, вимовляється, і далі під час роботи учні засвоюють його слуховий і рукомоторний образи. Така послідовність дозволяє поступово зорієнтувати учнів на самостійне читання і за його рахунок поповнити словниковий запас .

Умови навчання в загальноосвітніх навчальних закладах викликають необхідність відбору лексичного мінімуму, що має відповідати цілям і змісту навчання іноземних мов у певному типі навчального закладу. Уся лексика мінімуму повинна бути практично засвоєна учнями на протязі курсу вивчення іноземної мови, забезпечуючи розвиток їх продуктивної та рецептивної мовленнєвої діяльності, тому вона відноситься до реального словникового запасу учнів. Також необхідно проводити роботу для формування вміння впізнавати та розуміти лексичні одиниці, які зустрічаються вперше, але які містять в собі знайомі елементи, опора на які, дає можливість досягнути їх розуміння. Вони складають потенціальний словниковий запас . В свою чергу, реальний словниковий запас поділяється на активний та пасивний словниковий мінімуми.

Активний словниковий мінімум – це обмежений лексичний матеріал, користуючись яким учні повинні виражати свої думки усно і письмово, а також розуміти інших людей. Кожну порцію лексичного матеріалу потрібно опрацьовувати ретельно і цілеспрямовано [11].

Пасивний словниковий мінімум – це значно ширший лексичний матеріал, на основі якого будується процес читання і сприймання чужого мовлення на слух [9]. Тобто в учнів повинні розвинутись рецептивні лексичні навички, при яких вони зможуть впізнавати слово за деякими опорами в його графіці і на основі синтаксичної форми та синхронно співвідносити із значенням. Робота над пасивним словниковим мінімумом зосереджується в старших класах і зорієнтована на збільшення ролі читання в процесі вивчення іноземної мови. Засвоєння лексики тут може відбуватись двома шляхами: 1) через її цілеспрямоване опрацювання; 2) під час мимовільного запам'ятовування. [10].

Проблема поділу лексики на активну і пасивну стоїть особливо гостро в старших класах. Вчитель може розвивати усне мовлення на основі текстів, залучаючи до нього і ту лексику, яка фактично не вживається. За таких умов важко сформувати стійкі навички володіння лексикою.

Отже, введення та пояснення нових лексичних одиниць повинно орієнтуватися на ті аспекти лексичних одиниць, які викликають труднощі та шукати шляхи їх подолання, щоб полегшити сприймання та збільшити ефективність наступного тренування чи практики. Крім того, важливим моментом під час навчання лексики є відбір та організація потенціального словника для навчання учнів англійської мови, а також етапи семантизації лексики.

1.2.2. Шляхи формування вокабуляру англійської мови

Удосконалення та зміни в усіх сферах сучасної світової цивілізації ведуть до нових відкриттів, розробки нових технологій і продуктів, які мають великий вплив на свідомість людини, сприяють розвитку мов, які

відображають усі нові явища та служать для фіксації та передачі нових знань. В результаті з'являється так звана спеціалізована лексика (терміни) у всіх галузях науки, центральні частиною якої є термінологія. Частина словникового запасу також сприяє збільшенню кількості загальномовних лексичних одиниць. Виникнення такої кількості словників потребує їх регламентації та впорядкованості, оскільки з'являється багато варіантів їх написання та необхідність визначення загальнонаукових засад їх формування [54]. Актуальність усіх наведених ідей визначає мету розділу, яка полягає в розгляді шляхів утворення професійних лексичних одиниць англійської мови з точки зору структури та семантики та їх впливу на підвищення загальномовності.

Провідними підходами до дослідження є методи структурного, контекстного, словотвірного аналізу, описовий метод, порівняння та узагальнення словотвірних способів, розробка критеріїв визначення напряму деривації та розробка критеріїв. відповідна методика аналізу словотвірних відношень на предмет субстанції. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у вищій шкільній практиці курсів лексикології англійської мови, а також при складанні словників з мови спеціального призначення.

Один із найпростіших способів зміцнити наявні навички письма — додати нові слова до свого письмового словникового запасу. Англійська мова є однією з найбільш об’ємних з усіх мов, а це означає, що завжди вистачить слів для вивчення та використання. Усі форми писемного слова — від художньої літератури до публіцистики, до написання есе і поезії — мають переваги від сильного словникового запасу. З цією метою час, який ви витрачаєте на покращення свого словникового запасу, насправді є часом, вкладеним у ваші навички письма.

Словник для письма, як і усний словниковий запас містить слова, які можна легко відтворити та використовувати. Від слів-дій до слів-описів і не тільки, сильний словниковий запас сприяє точному написанню та допомагає

уникнути нечітких слів. У міру того, як ви розширюєте свій словниковий запас, ви зможете краще описувати конкретні налаштування, емоції та ідеї.

Найцінніші слова словникового запасу – це ті, які ви можете згадати та використати майже автоматично. Зрештою, вивчення лексики є цінним лише в тому випадку, якщо ви дійсно можете використовувати свої нові слова в письмі та, що не менш важливо, використовувати їх правильно [54]. Якщо ви попросите опублікованого автора поради щодо написання, вам, швидше за все, скажуть, що краще правильно використовувати поширені слова, ніж неправильно використовувати складні слова. Ключовою перевагою кращого словникового запасу є можливість використовувати як звичайні, так і складні слова з однаковою точністю.

Для того щоб розпочати або подовжити вивчення нових слів старшим школярам варто:

Розвивати звичку читати. Нарощувати словниковий запас найпростіше, коли ви зустрічаєте слова в контексті. Бачити слова, які з'являються в романі чи газетній статті, може бути набагато кориснішим, ніж бачити їх у списках словникового запасу. Ви не тільки дізнаєтесь незнайомі слова; Ви також бачите, як вони використовуються [49].

Користуватися словником і тезаурусом. Онлайн-словники та тезауруси є корисними ресурсами, якщо їх правильно використовувати. Вони можуть підштовхнути вашу пам'ять про синоніми, які насправді були б кращими словами в контексті того, що ви пишете. Повне визначення словника також може навчити вас антонімам, кореневим словам і спорідненим словам, що є ще одним способом вивчити словниковий запас.

Грати в слова. Класичні ігри, такі як Scrabble та Boggle, можуть функціонувати як веселий спосіб розширити свій словниковий запас англійської мови. Також можна розгадати кросворди. Якщо ви дійсно хочете бути ефективними, продовжуйте раунди цих ігор у слова, роблячи невеличкі нотатки. Зберігайте список різних слів, які ви вивчили під час гри, а потім час від часу вивчайте цей список.

Використовувати картки. Швидкий спосіб створити великий словниковий запас – вивчити декілька слів за допомогою карток. У сучасну цифрову епоху широкий спектр додатків для смартфонів робить картки зручними та легкими для організації. Прагнення до одного нового слова в день розумно. Ви завжди можете отримати більше, але може бути нерозумно засвоювати десятки англійських слів щодня.

Деякі веб-платформи нададуть вам допомогу у вивчені слів на день — на веб-сайті, у програмі чи електронною поштою — щоб допомогти вам розширити свій словниковий запас. Ви можете додати ці слова до поточних списків слів.

Використовувати мнемотехніку. Мнемонічний засіб – це форма асоціації слів, яка допомагає запам'ятати визначення слів і їх правильне використання. Наприклад, подумайте про слово шанобливий, що означає «спроба завоювати прихильність впливових людей лестощами». Розбийте це слово на компоненти: «obse» — це початок слова «одержимий», «qui» звучить як французьке слово «так» (oui), а «нас» — як слово «нас». Таким чином, ви можете думати про це велике слово шанобливий як «одержимий сказати нам «так»» - саме це й означає!

Практикувати використання нових слів у розмові. Можна накопичити величезний словниковий запас, навіть не знаючи, як використовувати слова. Це означає, що ви повинні взяти на себе зобов'язання використовувати свій особистий словник. Якщо під час читання ви зустрінете цікаве слово, спробуйте використати його в розмові. Експериментуючи в ситуаціях з низькими ставками, ви можете практикувати мистецтво вибору слів і, пробуючи трохи, відточити правильне слово для конкретного контексту.

Отже, формування вокабуляру учня в значні мірі залежить не лише від кількості та якості запронованих вчителем завдань, але й від старань самого учня та його бажання поповнювати свій словниковий запас.

1.3. Вікові особливості учнів старшої школи

Вік старшокласників становить від 14 до 18 років. З цим широким віковим діапазоном приходить широкий діапазон здібностей. Подивившись на типовий клас, ви помітите, що деякі учні здатні зосереджуватися лише півгодини, а інші – більше півтори години. Хтось готовий перейти від конкретного обговорення абстрактних ідей, а хтось губиться у цьому. Ці відмінності пов'язані з багатьма факторами, крім віку. [12].

Багато учнів більше зосереджені на своїх особистих стосунках, ніж на освіті чи майбутньому. Деякі учні вважають за краще зосередитися на крутості не брати участі в жодній діяльності чи обговоренні, а не на активній участі в навчанні. До певної міри це відображає як підліткову культуру, так і культуру в цілому.

Незважаючи на те, що відносно невеликий відсоток учнів зберігає природну цікавість до науки, при правильних стратегіях навчання та мотивації багато з них все ще вважають науку цікавою, особливо якщо її можна зробити актуальною для їхнього життя. Учні, які не досягли особливого успіху в середній/молодшій школі, можуть змінити свій освітній досвід за допомогою відповідних вказівок і цікавої навчальної програми [56].

Основна причина проблем з інтегративністю полягає в тому, що в 21 столітті велика кількість учнів вивчають другу мову в умовах іноземної мови, щоб мати можливість спілкуватися з іншими людьми, які не є носіями мови в міжнародному середовищі. Це особливо вірно у випадку англійської, яка стала міжнародною мовою, яка слугує linguafranca в глобалізованому світі. Тому англійська мова відокремилася від носіїв мови та їхньої культури. Науковці навіть стверджують, що термін англійська мова є міжкультурною мовою замість англійської як міжнародної мови, що означає, в наші дні англійська мова найчастіше використовується у міжкультурних зустрічах. Інтегративність у сенсі, визначеному Гарднером передбачає ідентифікацію тих, хто вивчає мову, з носіями, але для великої кількості тих, хто вивчає різноманітні мови, такі як англійська, німецька, французька та іспанська,

інтегративність не має значення в сучасному світі. [29].

Тому видається більш доречним говорити про певну космополітичну ідентичність або «міжнародну позицію», яка включає «інтерес до зовнішніх чи міжнародних справ, готовність поїхати за кордон для навчання чи роботи, готовність взаємодіяти з міжкультурними партнерами... і неетноцентричне ставлення до різних культур». Відсутність ідентифікації з носіями англійської мови як важливого мотиваційного фактора було продемонстровано в ряді досліджень у різних умовах. У випадку англійської мови дуже важко відрізнити інструментальність, тобто утилітарні переваги, пов'язані зі знанням мови, від інтегративності. «Зустрічі із західними людьми, використання поп-пісень, навчання та подорожі за кордон, досягнення бажаної кар'єри – усі ці прагнення пов'язані одне з одним…» [53].

Старший шкільний вік – це період завершення статевого дозрівання і разом з тим початкова стадія фізичної зрілості. Для старшокласника типова готовність до фізичних і розумових навантажень. Фізичний розвиток сприяє формуванню навиків і умінь в праці і спорті, відкриває широкі можливості для вибору професії. Разом з цим фізичний розвиток надає вплив на розвиток деяких якостей особи. Наприклад, усвідомлення своєї фізичної сили, здоров'я і привабливості впливає на формування у хлопців і дівчат високої самооцінки, упевненості в собі, життєрадісності і т. д., навпаки, усвідомлення своєї фізичної слабкості викликає деколи у них замкнутість, невіра в свої сили, песимізм.

Старший школяр стоїть на порозі вступу до самостійного життя. Це створює нову соціальну ситуацію розвитку. Завдання самовизначення, вибору свого життєвого шляху встає перед старшим школярем як завдання першорядної ваги. Школярі старших класів обернені в майбутнє. Це нова соціальна позиція змінює для них і значущість навчання, його завдань і змісту. Старші школярі оцінюють учбовий процес з погляду того, що він дає для їх майбутнього. Вони починають інакше, ніж підлітки, дивитися на школу. Якщо підлітки дивляться в майбутнє з позиції сьогодення, то старші школярі на

сьогодення дивляться з позиції майбутнього [56].

У старшому шкільному віці встановлюється досить міцний зв'язок між професійними і учбовими інтересами. У підлітка учбові інтереси визначають вибір професії, у старших же школярів спостерігається зворотне: вибір професії сприяє формуванню учбових інтересів, зміні відношення до учбової діяльності. У зв'язку з необхідністю самовизначення у школярів виникає потреба розібратися в тому, що оточує і в самому собі, знайти сенс того, що відбувається. У старших класах учні переходять до засвоєння теоретичних, методологічних основ, різних учбових дисциплін.

Характерною для учбового процесу є систематизація знань по різних предметах, встановлення предметних зв'язків. Все. це створює ґрунт для оволодіння загальними законами природи і суспільного життя, що приводить до формування наукового світогляду. Старший школяр в своїй учбовій роботі упевнено користується різними розумовими операціями, міркує логічно, запам'ятовує осмислено. В той же час пізнавальна діяльність старшокласників має свої особливості. Якщо підліток хоче знати, що є те або інше явище, то старший школяр прагне розібратися в різних точках зору на це питання, скласти думку, встановити істину. Старшим школярам стає нудно, якщо немає завдань для розуму. Вони люблять досліджувати і експериментувати, творити і створювати нове, оригінальне.

Отже, для ефективності процесу вивчення іноземної мови, необхідно брати до уваги вікові особливості учнів, оскільки кожен віковий період характеризується власними психологічними якостями та практичними вміннями, що можуть сприяти або навпаки заважати засвоєнню іноземної мови.

Висновки до Розділу 1

В першому розділі роботи було розглянуто теоретико-методологічне підґрунтя до формування англомовної лексичної компетентності учнів старших класів.

1. Компетентнісний підхід у навчанні учнів старшої школи полягає в опануванні ними не лише теоретичних знань, але і практичних умінь та навичок, що у поєднанні з теорією зможуть сформувати необхідні якості учня, який зможе швидко та ефективно реагувати в різних життєвих ситуаціях. Важливими складовими іншомовної компетентності старшого школяра є формування фонетичних та лексичних навичок, формування граматичних навичок. Основна робота з формування лексичних навичок здійснюється на початковому етапі, але їх удосконалення відбувається упродовж усього навчального процесу на подальших етапах оволодіння іноземною мовою. Такий підхід до конструювання змісту компетентнісно орієнтованого навчання сприяє формуванню в учнів іншомовного комунікативного досвіду, який у майбутньому в разі потреби може вдосконалюватись і даватиме їм змогу адекватно почуватися в іншомовному соціальному середовищі.

2. Розглянуто важливість використання проектної роботи для розвитку компетенцій та навичок учнів у вивчені англійської мови у середньоосвітніх навчальних закладах, а підвищення якості освіти є однією з найважливіших педагогічних проблем сучасного світу. Стан розвитку системи професійної компетентності з англійської мови зростає та впроваджується в практику освітнього інформаційного середовища для піднесення їх на якісний та кількісний рівень. Введення та пояснення нових лексичних одиниць повинно орієнтуватися на ті аспекти лексичних одиниць, які викликають труднощі та шукати шляхи їх подолання, щоб полегшити сприймання та збільшити ефективність наступного тренування чи практики. Крім того, важливим моментом під час навчання лексики є відбір та організація потенціального словника для навчання учнів англійської мови, а також етапи семантизації лексики.

3. Розглядаючи вікові особливості учнів старшої школи, варто відзначити, що у старшому шкільному віці відбувається процес встановлення зв’язку між професійними та учбовими інтересами учнями. Тобто, перед ним стоїть завдання вибору майбутньої професії і саме це зумовлює їх зацікавленість в певних навчальний предметах. Тому, компетентнісний підхід у вивченні іноземної мови, допоможе зацікавити учнів, адже зумовлює формування не лише теоретичних знань, але і практичних вмінь застосувати ці знання.

РОЗДІЛ 2.ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЫКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ CLIL У СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1. Виникнення методу CLIL у сучасній методиці

Ідеєю, як полегшити процес вивчення іноземних мов, дослідники займалися в останні десятиліття. Вони прийшли з новим способом навчання за допомогою методу CLIL – інтегроване навчання мови. Цей термін ввів Девід Марш: «CLIL відноситься до ситуацій, коли предмети або частини предметів викладаються іноземною мовою з подвійними цілями, а саме вивчення змісту предмету та одночасне вивчення іноземної мови» [29].

CLIL – це метод, який поступово впроваджується у школах як ефективний спосіб покращити навички іноземної мови учнів. Було визначено кілька понять, які описують його значення в різних контекстах: «CLIL відноситься до будь-якого подвійного освітнього контексту, в якому додаткова мова, таким чином, зазвичай не перша мова залучених учнів, використовується як засіб навчання та вивчення немовного змісту»; «CLIL стосується ситуацій, коли предмети або частини предметів викладаються іноземною мовою з подвійними цілями, а саме вивчення змісту предмету та одночасне вивчення іноземної мови» [41].

«CLIL – це використання мов для навчання... Це те, щоб створити в студента «голод до навчання». Це дає йому/їй можливість думати й розвивати, як він/вона спілкується взагалі, навіть рідною мовою» [54, с. 302-346].

CLIL – це сучасний метод навчання, який де-факто навчає дітей двома мовами одночасно неінвазивним способом. Старші школярі – це ті, хто швидко адаптується до різних методів навчання, незважаючи на те, що для них це іноді здається занадто складним – на моральному рівні адаптація швидка. Вже доведено, що діти можуть вивчати більше однієї мови одночасно, і цей факт можна підтвердити використанням цього методу в школі, в основному, якщо батьки не володіють жодною іноземною мовою і тому не можуть почати вчити їх [14].

Вивчення іноземної мови для дітей має багато переваг, вони дуже гнучкі і можуть вивчати нову лексику дуже природним шляхом – під час навчання іншим справам. Незважаючи на те, що CLIL реалізовано у школах лише в останні десятиліття – навіть діти в ранньому віці можуть легко засвоїти його, тому що вони вивчають його так, як вони звикли, єдина відмінність полягає в тому, що вони використовують його в інших предметах, крім англійської мови.

Науковці погоджуються з ідеєю почати вивчати іноземну мову з раннього віку [54, с. 237–254], оскільки:

- навчання є природним;
- навчання контекстуалізоване і є частиною реальної події;
- навчатися цікаво та приємно;
- навчання актуальне;
- навчання соціальне;
- навчання належить дитині;
- навчання має мету для дитини;
- навчання базується на речах, які дитина знає;
- навчання має сенс для дитини;
- дитина має відповідний виклик;
- навчання підтримується належним чином;
- навчання є частиною цілісного цілого;
- навчання мультисенсорне;
- дитина хоче вчитися;
- навчання активне та експериментальне;
- навчання запам'ятовується;
- навчання дозволяє давати особисті, різні відповіді;
- навчання враховує множинний інтелект;
- атмосфера навчання невимушена та тепла.

Старші школи, як правило, забезпечують ідеальний контекст для повного навчання, належним чином структурованого для задоволення потреб

дітей. За допомогою «навчання, роблячи» та «виконуючи навчання», мовну компетенцію можна розвивати поступово і природно і створювати основу для більш абстрактного, формального навчання в старшій школі. Тому застосування іноземної мови за методом CLIL до інших предметів у такому віці може бути дуже ефективним.

Досвід роботи викладачів у вивчені англійської мови довів, що більшість випускників мають проблеми з комунікативними навичками. Їх вивчення іноземної мови було зосереджено на запам'ятовуванні багатьох слів і фраз, і вони не витрачали достатньо часу на їх практикування [54, с. 418-442]. Цей факт не впливає на студентів, які можуть проводити час у країні, мову якої вони вивчають. Мета використання методу CLIL – забезпечити учням адекватне відпрацювання набутої навчальної програми, що покращить якість викладання та запам'ятовування змісту навчальної програми. Ми припускаємо, що впровадження методу CLIL на інші предмети покращить подальші навички спілкування іноземною мовою у випускників.

Існує тенденція, що CLIL використовують викладачі англійської мови, які викладають інші загальноосвітні предмети. Існують твердження, що для того, щоб керувати викладанням цих предметів за методом CLIL, не потрібно мати високу освіту в галузі науки, географії, історії, суспільствознавства тощо. Проте ми вважаємо, що ці предмети мають викладати компетентні вчителі з кваліфікацією з певного предмета з знанням іноземної мови. Основна причина, чому вчителі англійської мови «примушені» викладати загальноосвітні предмети за методом CLIL, полягає в тому, що не вистачає вчителів загального профілю з хорошими мовними навичками англійської мови.

Міністерство освіти усвідомило цей факт і тому було розпочато національний проект який спрямований на збільшення кількості немовних вчителів для досягнення належних навичок англійської мови.

Метою цієї концепції є збільшення кількості кваліфікованих викладачів іноземних мов. Виходячи з цієї концепції, застосування методу CLIL можна

буде поширити на вчителів загальноосвітніх предметів, оскільки вони повинні будуть достатньо кваліфікованими, щоб викладати свої предмети двомовно.

2.2. Основні принципи здійснення пробного навчання з використанням методу CLIL

Для здійснення пробного навчання будуть застосовані такі принципи методу:

- Анкета – вона буде зосереджена на аналізі впливу методу CLIL на ставлення студентів до англійської мови як іноземної. Він може використовуватися на початку дослідження та порівнюватися з результатами анкети в кінці дослідження. По-друге, ми використаємо анкету, щоб дізнатися, як проходить процес впровадження методу CLIL у школах, а також досвід вчителів під час його використання.

- Експеримент в освітньому дослідженні – застосування цього методу дає нам інформацію про знання англійської мови в обох групах – так звана контрольна група = група без CLIL та експериментальна група = група заявки CLIL. Педагогічний експеримент полягатиме у застосуванні методу CLIL як елемента, який зазвичай не використовується в повсякденному навчанні. Мета цього експерименту – з'ясувати, чи підвищить впровадження CLIL знання англійської мови в Експериментальній групі [55, с. 371-382].

Контрольну групу представляють учні, які вивчають англійську мову за звичайним способом – кількість уроків англійської мови на тиждень визначається Міністерством освіти. На початку нашого навчального експерименту підготовуються та застосовуються тести з оцінювання рівня лексичної компетентності учнів в обох групах. Після тестування ми проведемо аналіз, щоб виявити знання учнів англійською мовою. Подібне тестування ми застосуємо в середині експерименту, щоб побачити та порівняти деякі очевидні відмінності. В кінці експериментального періоду ми проведемо комплексний підсумковий тест, на основі якого проаналізуємо досягнуті результати. Перше тестування буде так званим субстандартним дидактичним

тестом, який буде підготовлено відповідно до змісту навчальної програми, виданої Міністерством освіти України. Проміжний тест буде проводитися з метою визначення формування лексичних навичок учнів з використанням методу CLIL. Підсумковий тест буде включати весь зміст спеціально підготовленого матеріалу, який учні повинні знати – тобто від початку здійснення пробного навчання і до кінця експериментального періоду. Усі тестування з англійської мови будуть підготовлені відповідно до змісту навчальної програми, встановленої Міністерством освіти. Для досягнення максимально точних результатів у володінні лексикою учнів ми також будемо використовувати метод розуміння прочитаного – так званий тест Cloze. Створення тесту Cloze передбачає вибір невідомого точного тексту, який би відповідав критеріям тексту, що складається приблизно з 250 слів. Перше та останнє речення залишаються як єдине ціле, потім механічно видаляється кожне en-е слово, переважно кожен п’ятий термін, але ця кількість обмежена максимум 50 словами. Учні додають до тексту потрібні слова. Доповнюючи правильне слово, учні демонструють, що він/вона знайомий зі словом, він/вона розуміє ширший контекст тексту. На думку науковців, пропуск слів у тексті є фактором, завдяки якому можна перевірити не лише розуміння тексту, а й контролювати. рівень загального знання мовних структур [55, с. 385-391].

- Крім перевірки знань учнів з англійської мови, потрібно буде з’ясувати рівень знань учнів із загального предмета , наприклад, географія на початку, а також наприкінці експерименту. Ми будемо застосовувати той самий процес, що описано вище. Це означає, що в рамках всього експерименту буде застосовано три тести. Першим буде вступний дидактичний іспит, щоб перевірити знання учнів з предмета «Географія», наступний тест буде проведено в середині, а підсумковий – в кінці експерименту. Усі згадані тести будуть українською мовою, тому що ми хочемо з’ясувати, чи вплине метод CLIL в Експериментальній групі на знання учнів з предмету Географія.

- Спостереження в освітніх дослідженнях – метою спостереження буде спостереження за вчителем, якщо він/вона належним чином використовує

метод CLIL, а також реакція учнів на використання англійської мови в контрольній групі. Спостереження допоможе нам з'ясувати, наскільки ефективне використання CLIL на уроках, і отримати від вчителів інформацію про переваги та ризики використання методу CLIL. Оцінка отриманих результатів. Математичні та статистичні методи оцінки даних:

A) U-тест Манна-Уітні для виявлення статистичної значущості відмінностей у загальних балах до і після тестів між експериментальною та контрольною групами;

B) тест Вілкоксона для статистичної обробки результатів обох тестів між дотестовою та посттестовою як експериментальною, так і контрольною групами;

B) Середнє арифметичне, медіана, рейтинг мінливості, різниця максимуму та мінімуму [56, с. 301–320].

Отже, принципи методу CLIL надають широкий діапазон інструментів для проведення дослідження з формуванням якісних та точних результатів ефективності досліджувального предмету.

2.3. Шляхи використання методу CLIL при формуванні словника учнів старшої школи

Вивчення іноземних мов – це досить тривалий процес, під час якого учні повинні отримати величезну кількість інформації, а також вміти розуміти й говорити комунікативно. Ми можемо помітити деякі розбіжності під час впровадження іноземних мов у навчальний процес. Однією з найбільш очевидних проблем є те, що не забезпечується адекватне спостереження на різних етапах на різних рівнях школи [61]. Це можна було б вирішити в новій концепції викладання мови як ми вже згадували раніше.

Урок CLIL розглядає зміст і мову в однаковій мірі, і часто слідує чотириетапній структурі.

• Обробка тексту. Найкращі тексти – це тексти, які супроводжуються ілюстраціями, щоб учні могли уявити, що вони читають. Працюючи

іноземною мовою, учні потребують структурних маркерів у текстах, щоб допомогти їм орієнтуватися у змісті. Ці маркери можуть бути лінгвістичними (заголовки, підзаголовки) та/або діаграматичними. Після визначення «основних знань» можна проаналізувати організацію тексту.

• Ідентифікація та організація знань. Тексти часто зображують схематично. Ці структури відомі як «ідейні рамки» або «діаграми мислення» і використовуються, щоб допомогти учням класифікувати ідеї та інформацію в тексті. Типи діаграм включають деревоподібні діаграми для класифікації, групи, ієрархії, блок-схеми та часові рамки для послідовного мислення, такі як інструкції та історична інформація, табличні діаграми з описом людей і місць, а також їх комбінації. Структура тексту використовується для полегшення навчання та створення заходів, які зосереджуються як на розвитку мови, так і на знаннях основного змісту.

• Ідентифікація мови. Очікується, що учні зможуть відтворити суть тексту своїми словами. Оскільки учням потрібно використовувати як просту, так і складнішу мову, немає оцінювання мови, але вчителеві було б добре виділити корисну мову в тексті та класифікувати її відповідно до функцій. Учням може знадобитися мова порівняння та контрасту, розташування чи опис процесу, але також можуть знадобитися певні дискурсові маркери, фрази-прислівники чи фрази-прийменники. Також можна приділяти увагу колокаціям, напівфіксованим виразам і набору фраз, а також предметній та академічній лексиці.

• Завдання для учнів. Існує невелика різниця у типі завдання між уроком CLIL та уроком EFL, що базується на навичках. Необхідно передбачити різноманітні завдання з урахуванням мети навчання та стилів і переваг учнів. Рецептивні вправи відносяться до жанру «читай/слухай і роби».

CLIL представляє найкращу структуру з точки зору двомовного підходу на основі змісту. Зрештою, можна стверджувати, що матеріали CLIL є предметом інших дисциплін, що викладачі CLIL добре знають як викладання мови, так і предмет змісту, що вивчення мови з іншої дисципліни та вивчення

мови є одночасними процесами, і що Традиційні концепції мовного кабінету та вчителя мови без майбутнього, оскільки вони не відповідають моделі CLIL [54, с. 47-53]. Хоча CLIL, безсумнівно, має потенціал, існують фактори, які перешкоджають його розвитку, і обережність щодо впровадження двомовних програм на основі вмісту може бути доцільною з деяких або всіх наступних підстав:

• Експериментування та тимчасове впровадження CLIL наразі випереджає дослідження -керовані дослідження та емпіричні докази успіху. Багато шкіл приватного сектору та вищих навчальних закладів вважають варіації двомовної освіти і особливо вивчення англійської мови як ринкові.

• CLIL заснований на вірі в опанування природною мовою і цілком може бути доречним у ситуації занурення. Однак, коли задіяні когнітивні зусилля, коли знайомство з мовою обмежено певним часом, і коли спілкування з мовою рідко відбувається поза класом, залучається свідоме вивчення цільової мови. Коли англійську мову вивчають у Україні чи Польщі, зазвичай це відбувається як норма, однак це неприродний спосіб вивчення мови.

CLIL передбачає постійні зусилля як викладача, так і учня, щоб опанувати як зміст, так і мову. У цій ситуації є сумнівним, чи оцінюються студенти за мовою чи змістом, і незрозуміло, яке ставлення до помилок та можливих обмежень змісту, спричинених мовною неадекватністю.

• Відсутність програм підготовки вчителів CLIL свідчить про те, що більшість вчителів, які працюють за двомовними програмами, можуть бути погано підготовлені для належного виконання роботи.

• Хоча CLIL може виграти широту знань, впевненість і культурне розуміння учнів, існує мало доказів того, що для більшості розуміння змісту не заважає відсутність мовної компетенції. Сучасна думка, здається, полягає в тому, що мовні здібності можна покращити лише після того, як буде засвоєно достатній вміст, щоб зробити загальний контекст зрозумілим, і що є етап «перехідного періоду», після якого учень може ефективно функціонувати в обох мовах [54, с. 55-66].

• Різні аспекти CLIL виглядають абсолютно неприродними; наприклад, оцінка літератури та культури власної країни учня за допомогою другої мови. Для українського учня, наприклад, вивчати політику Богдана Хмельницького через англійську мову, здавалося б, було б недоречним. Поки не будуть вирішені такі питання, як підготовка вчителів та розробка матеріалів, які підходять для розвитку мови, найближче майбутнє паралельного вивчення мови для підтримки та доповнення розуміння змісту буде досить безпечним. Однак у довгостроковій перспективі існують політичні, економічні та культурні міркування, приховані в контексті європеїзації, які, ймовірно, зроблять CLIL загальною рисою багатьох європейських систем освіти.

Учні CLIL отримують користь від вивчення мови з різних тем і оволодіння спорідненою мовою, а також покращення своїх навичок використання мови, водночас практикуючи та розвиваючи критичне мислення та розширюючи свої думки щодо різних аспектів. Дослідження показують, що чим більше часу проводять у спілкуванні з іноземною мовою, тим більше учні вивчають і можуть використовувати мову в різноманітних ситуаціях з різними вимогами, що веде до більш розвинутої лінгвістичної компетенції [55, с. 395–410]. Набуття успішності з навчальних дисциплін через CLIL також є перевагою в тому, що учні CLIL досягають кращих результатів у таких предметах, як математика та природознавство, ніж коли предмет викладається на звичайних навчально-виховних умовах, оскільки вчителі більше обізнані про проблеми в розумінні учнів. Учні, які навчаються CLIL, працюють краще, ніж ті, які не мають CLIL досвіду, особливо щодо навичок усного мовлення та письма, але їхнє просування в загальній успішності не впливає, і в той же час у учнів розвивається більш позитивне ставлення до вивчених мов та ідеї багатомовності. Такі предмети, як математика, можна краще зрозуміти, коли їх викладають іноземною мовою, завдяки зусиллям вчителя краще пояснити поняття, використовуючи для цього іноземну мову. CLIL також підсилює вивчення змісту за допомогою групової роботи, що також є життєво важливим для розвитку здатності вчитися, проявляти ініціативу та зміцнювати

впевненість, чого не досягається при використанні традиційних методів навчання мови. Як техніка CLIL також є новою для вчителів, які зараз мають можливість готуватися до її впровадження. Це також дає вчителям можливість покращити свій власний розвиток, спробувати нові речі та відкрити нові, більш творчі способи викладання мови, які приносять учням ще більшу користь.

Отже, завдяки CLIL досягається мета навчального змісту, але в той же час є значні паралельні переваги для учнів, як-от розвиток їхніх комунікативних здібностей, використовуючи іноземну мову, їх культурна обізнаність та розуміння різноманітних культур, крім їхньої власної. Водночас вони стають все більш мотивованими та більш залученими до процесу навчання.

Висновки до розділу 2

1. Англійська мова є мовою, яка переважно використовується як засіб навчання та спілкування в більшості європейських країн. Вміти користуватися мовою означає не лише володіти граматикою чи словником, але вміти застосувати свої знання відповідно до життєвої ситуації. CLIL на сьогодні є одним з найкращих інструментів, як досягти цієї мети, тому що однією з переваг CLIL є його оперативність, тобто учні відразу використовують те, що вони вивчають.

2. Серед основних принципів методу CLIL були розглянені анкетування, тестування, спостереження, експеримент та аналіз даних. Саме ці принципи стали основою для формування процесу дослідження ефективності застосування методу CLIL.

3. CLIL вивчає мову та зміст одночасно і представляє найкращу структуру з точки зору двомовного підходу на основі змісту. Урок CLIL має таку структру як: 1) обробка тексту; 2) ідентифікація та організація знань; 3) ідентифікація мови; 4) завдання для учнів. CLIL можна розглядати як ефективний для використання в школах, оскільки:

- учні вивчають іноземну мову в природному середовищі;
- учні зосереджуються не на самій мові, а на змісті, який вони обговорюють;
- іноземна мова стає невід'ємною частиною процесу навчання;
- CLIL дозволяє застосовувати різні стилі навчання.

РОЗДІЛ 3. ПРОБНЕ НАВЧАННЯ: ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ТА ВИСНОВКИ

3.1.Етапи проведення пробного навчання на уроках англійської мови у старших класах

. Інтегроване навчання за змістом та мовою (CLIL) – це підхід, при якому учні вивчають предмет та іноземну мову одночасно. Наприклад, курс природничих наук можна викладати для учнів англійською мовою, і вони не тільки дізнаються про науку, але й отримають відповідну лексику та мовні навички.

Для проведення пробного навчання ми обрали предмет географії, зокрема тему «Америка», що включала 5 окремих уроків, де були розглянені географічне положення США, їх економіка, населення, ресурси та природні умови.

Апробація методики формування лексичної компетентності за допомогою CLIL передбачає виконання таких етапів наукового дослідження як:

1. Пошуково-розвідувального;
2. Формувального;
3. Кінцевого.

На першому етапі відбується аналіз підручників англійської мови на наявність необхідних матеріалів, а також пошук додаткох матеріалів для проведення пробного навчання. Під час формувального етапу відбувається сам процес апробації методики формування лексичної компететності учнів сторшої школи за допомогою CLIL з використанням розроблених вправ. Під час останнього етапу вілбувається анкетування учнів, щоб виявити ефективність використання досліджувального методу на уроках англійської мови у старшій школі.

Таким чином, дослідження почалось з процесу перегляду та аналізу наявних підручників англійської мови на наявність матеріалів для проведення

уроків за методом CLIL. Серед проаналізованих підручників були: «Англійська мова» О.Карп'юк, підучник для 10-го класу закладів загальної середньої освіти, рівень стандарту; «Next Move», «Focus» та «On Screen B2». За результатми аналізу, підручник О. Карп'юк не має необхідного матеріалу. «Focus» та «On Screen B2» містять матеріали, які можуть використовуватися для створення та організації уроку за методом CLIL, але не містять в собі готових окремих секцій, на основі яких можна булоб розробити урок за методом CLIL. «Next Move» виявився єдиним підручником, який мав не лише цікаві матеріали, які можна було б адаптувати для використання на уроці, але і окремі секції, де всі вправи були розроблені для проведення уроку за методом CLIL. Проте, наявні вправи не відповідали обраній нами темі «Америка», тому надалі, ми почали пошуки матеріалу для укладання уроків, які могли б максимально відповідати схемі уроків CLIL. Частіше за все, урок CLIL заснований на чьотирьохступневій схемі:

- Опрацювання тексту;
- Осмислення та організація отриманих знань;
- Мовне розуміння тексту;
- Завдання для учнів.

Отже, для формування уроків, були використанні різні джерела серед яких, тексти з підучників «Next Move», «Focus» та «On Screen B2», інтернет джерела інтерактивних вправ British Council та Wordwall та окремі сайт для створення тестів Vseosvita, Naurok, Liveworksheets, Cambridge English Language Assessment.

На наступному етапі, формувальному, була проведена апробація методики формування лексичної компетентності за допомогою CLIL. В апробації взяли участь 18 учнів 10-Б класу опроного закладу Сторожинецький районний ліцей. Пробне навчання проводилося у листопаді 2022 року – з дев'ятнадцятого вересня по дев'яте жовтня. Учні класу були поділені на дві групи: поточна - вивчала обрану тему географії за звичайним навчальним планом, та експериментальна – група, вивчала предмет за методом CLIL. На

початку навчального процесу необхідно було перевірити рівень лексичної компетентності учнів експериментальної групи. З цією метою був розроблений тест, що складався з двох частин.

У першій частині тесту учні мали обрати правильну відповідь на питання серед трьох запропонованих. Загалом було двадцять п'ять питань. Перша частина тесту проводилася онлайн за допомогою платформи Cambridge English Language Assessment. Перед початком тесту всі учні отримали чітку інструкцію щодо проходження онлайн тесту:

- Крок 1: оберіть зі списку тип тесту, який Вам більше підходить;
- Крок 2: після того як Ви натиснете на кнопку "розпочати тест" відкриється нове вікно із онлайн тестом Cambridge Assessment English. Будьте готові, що сам тест та його описова частина є повністю на англійській мові;
- Крок 3: проходження онлайн тесту займає біля 10-15 хвилин;
- Крок4: після закінчення Вам буде одразу показаний Ваш результат та рекомендації, згідно міжнародної класифікації рівнів англійської мови.

Результати цієї частини тесту мали вказати загальний рівень знань англійської мови окремого учня. У додатку А можна детальніше розглянути всі запитання та відповіді, що були запропоновані учням.

Таблиця 3.1.

Результати рівня сформованості лексичних знань
учнів з теми «Географія»

Рівень знань	Кількість учнів	Відсоткове співвідношення
Високий (1-3 помилки)	4	22,3
Середній (4-6 помилок)	8	44,4
Низький (7-10 помилок)	6	33,3
всього	18	100

Другий тест був проведений в середині пробного навчання з метою перевірки дієвості методу CLIL. Тест містив фрагмент тексту, що висвітлював загальну інформацію про Сполучені Штати Америки, а саме: географічне положення, політичний устрій, прапор, офіційна символіка та часові пояси. Завдання полягало втому, що учні мали заповнити пропуски в реченнях і було спрямовані на визначення лексичної компетентності учнів саме у галузі географічних об'єктів та понять. Друга частина тесту також проводилася онлайн за допомогою платформи Liveworksheets. Додаток Б містить фрагмент тексту, що використовувався для проміжного тесту.

За результатами тесту на перевірку лексичної компетентності учнів 10 класу, з 9 учнів експериментальної групи, лише 4% групи написали тест без жодної помилки, 76% мали від 1 до 5 помилок і 20% зробили понад 5 помилок. Таким чином, ми отримали інформацію щодо рівня сформованості лексичної компетентності учнів.

Наступним кроком формувального етапу було проведення завчасно розроблених уроків за методом CLIL, завдання яких було довести ефективність використання цього методу для формування та засвоєння нової лексики учнями. Під час пробного навчання учням був запропонований ряд різних вправ, які були сфокусовані на вивчені не лише нової лексики, але і засвоєнні нових знань з геграфії.

На кінцевому етапі, провівши пробне навчання, був розроблений підсумковий тест для перевірки ефективності досліджуваної методики. Тест проводився у двох групах – експериментальній та у тій, що навчалася без використання методу CLIL. Тест складався з трьох завдань. Перше завдання вимагало від учнів заповнити пропуски в тексті, в другому завдані учні отримали карту США і мали позначити на ній назви штатів, а третім завданням був диктант.

За результатами тесту, 48% учнів експериментальної групи виконали тест без помилок, 32% учнів зробили від 1 до 5 помилок і 20% зробили понад 5 помилок.

Таблиця 3.2.

Зіставні результати рівня сформованості лексичної компетентності у двох групах

Експериментальна група		Звичайна група	
Рівень сформованості лексичної компетентності	Кількість учнів	Рівень сформованості лексичної компетентності	Кількість учнів
високий	4	високий	2
середній	3	середній	4
низький	2	низький	3
всього	9	всього	9

Отже, можемо зробити висновок, що загальна ситуація покращилась, очевидний прогрес учнів в опануванні і використанні нового словникового запасу та застосуванні набутих знань з географії на практиці.

3.2. Опис впровадження пробного навчання з метою формування лексичної компетентності старшої школи.

Перехід із звичайних класів до класів CLIL є складним і тривалим процесом. Класи CLIL потребують компетентних вчителів, які вміють говорити більш ніж однією мовою. Вчителі CLIL також повинні володіти знаннями про те, як викладати зміст предмету додатковою мовою. Впровадження CLIL у змістовних класах не просто означає, що вчителі змінюють мову навчання, але вони також повинні змінити спосіб викладання. Починаючи з самих вчителів, цей підхід передбачає, що вчителі змісту повинні бути лінгвістично та культурно компетентними. Клас CLIL дає учням більше, ніж просто навчитися використовувати мову та предметний зміст дисципліни. Учителі мають заохочувати учнів розвивати культурну обізнаність та брати участь у громадській діяльності за допомогою навчальної мови [60, с. 315–330].

Важливо зазначити, що CLIL не є засобом спрощення змісту чи повторного вивчення того, що учні вже знають новою мовою. CLIL має справді інтегрувати мову та зміст, щоб бути успішними – і успіх визначається, коли вивчаються і предмет, і мова.

Для того, щоб забезпечити успішність та ефективність уроків з використанням методу CLIL, учням були запропоновані різні типи завдань та вправ. Розглянемо детальніше методику та процес проведення одного з уроків CLIL. Детальний план уроку з прикладами вправ наведено в додатку

Першим уроком був урок засвоєння нових знань та формування умінь та навичок. Метою даного уроку було не лише поповнення словникого запасу учнів, розвиток мовлення учнів, але і ознайомити учнів з особливостями географічного положення США; навчити визначати країни, нації та географічні об’єкти з якими межує США; набути знань щодо столиць окремих штатів; навчити визначати п’ять окремих територій США. Окрім того, учні також мали можливість розвивати свої особистісні якості через колективну роботу.

Для ознайомлення учнів з новою темою, їм було запропоновано взяти участь у загальній дискусії про їхні асоціації з Америкою та цікаві факти, які вони знають про США. Таким чином, учні мали змогу зрозуміти, яку тему вони вивчатимуть надалі, сформувати очікування та поставити цілі для досягнення протягом вивчення теми.

Після введення теми, учням були запропоновані практичні завдання для розгляду нової лексики та її засвоєння разом із загальними знаннями про географічні особливості положення США. Серед вправ були наступні:

- Розгляд нової лексики в контексті фрагменту тексту про США. Учнів поділено на 4 групи, кожна з яких отримує окремий фрагмент тексту для читання. Після чого один представник групи має переказати основні факти фрагменту. Кожний виступ супроводжується слайдами з презентації «This land is your land” та короткими дискусіями між групами.

- Робота з картою: кожен учень отримує карту США, куди він має нанести географічні об’єкти відповідно до завдань:

A. Water, Water Everywhere.

B. Good Neighbors.

C. Raging Rivers.

D. Majestic Mountains.

E. Our Nation’s Capital.

F. Home Sweet Home.

G. Territorial Terrain.

Всі вправи супроводжуються візуальним матеріал з презентації Power Point.

- Робота в парі: учні обговорюють нові цікаві факти, які вони дізналися протягом уроку.

- Закріплення вивченого матеріалу вдома: підготувати постер та розповідь в групі з трьох людей про те чим відрізняються права, обов’язки та представництво громадян США, які проживають на територіях, від жителів 50 штатів.

Отже, за результатами першого уроку, можемо спостерігати реакцію учнів на введені зміни та застосування нової методики викладання. На початку уроку учні не відзначалися великою активністю, адже почався процес адаптації до нового методу сприйняття інформації. Проте вже з середини заняття і до кінця можна було помітити значне покращення в активності учнів і їхню зацікавленість у процесі навчання. Наступного уроку, коли вони презентували свої постери, то результат не міг не вражати, адже робота була високої якості, вказуючи на зацікавленість учнів у виконанні проєкту та хороше засвоєння знань з попереднього уроку.

Окрім зазначених вище вправ, учням також були запропоновані наступні завдання для покращення лексичної компетентності та набуття знань з географії США:

- Флеш-картки «Human and Physical Geographical Features of the USA»;
- 60 секунд читання «A Journey to America», де учні мали 4 запропоновані тексти: «Fun Facts about US Presidents», «Lady Liberty», «Note from the Road» та «The Grand Canyon Tour Company». За 60 секунд вони мали перший раз прочитати текст, наступні 60 секунд вони мали виділити ключові слова і зробити власні нотатки, і ще по 60 секунд виділялося на кожне питання, яких було 4.
- Дискусія: Geographies of Food: The Roles of Migration, Landscape, and Food Availability in the United States. “How do the ethnic or regional foods popular in cities outside Connecticut compare with those popular within Connecticut?”. Учні порівнювали інформацію з різних столичних статистичних районів із однаковою чисельністю населення. Ідентифіковано два набори зразків. Набір 1: Новий Орлеан, Солт-Лейк-Сіті та Хартфорд/Східний Гартфорд/Мідлтаун і Набір 2: Батон-Руж, Ель-Пасо та Нью-Гейвен/Мілфорд. Клас був поділений на дві групи, де перша група досліджувала Набір 1 і друга група відповідно Набір 2. Дискусія супроводжувалась наступними питаннями:
  - What similarities do they see between the cities? Why do they think that is?
  - What differences? What can they infer from the differences?
  - What patterns do they notice within metropolitan areas?
  - Which popular cuisines in each city can be linked to immigration/migration history and which are regional specialties that evolved over time? Do any examples fall into both categories?
- Проєктне завдання: учні створювали презентацію, зосереджену на одному з міст/столиць, які вони досліджували. Учні дослідили рецепт однієї з відомих культур міста, яке вони досліджували, і створили карту або інфографіку, що показує, звідки походять інгредієнти.

Таким чином, учням була запропонована чимала вибірка вправ, кожна з яких була зосереджена на покращенні лексичної компетентності учнів, набуттю нових знань з географії, формуванню навичок індивідуальної та колективної співвпраці між учнями.

3.3. Результати пробного навчання та рекомендації

Використання методу CLIL ставить перед собою дві основні цілі: опанування шкільного предмету на достатньому рівні за допомогою іноземної мови та глибоке вивчення іноземної мови для її подальшого використання на практиці. Результати проведеного пробного навчання довели, що ці дві цілі можливо досягти при правильному плануванні уроків та якісній підготовці викладача. Плануючи урок за методом CLIL вчитель має взяти до уваги що:

- Потрібно допомогти учням із розумінням тематичної лексики. Тобто на занятті має бути словник, текст або відео з теми, а вправи мають бути зосереджені на перевірку розуміння тематичної лексики;
- Одним з невід'ємних складових уроку є «творчість» учня. Тобто учень має мати змогу самостійно пошукати інформацію, провести експеримент, дослідити певну сферу предмету, що вивчається та розповісти про результати свого пошуку. Таким чином, в нього буде підвищуватись мотивація та зацікавленість у вивчені предмету, а також він матиме змогу застосувати свої знання на практиці;
- Матеріали з обраного предмету (географії, фізики, історії, малювання тощо) мають трохи поступатися рівню знань учнів цього предмету рідною мовою. Тексти та вправи іноземною мовою мають ретельно підбиратися до фактичного рівня знань учнів та мати практичне застосування.

Як показало наше дослідження при правильному плануванні та застосуванні метод CLIL забезпечує позитивний результат, а саме:

- Підвищення мотивація, оскільки мова використовується з метою вивчення основного матеріалу, тобто має реальну ціль та застосування;
- Охоплення учнями ширшого культурного контексту;
- Вивчення нової лексики та специфічної термінології для роширення словникового запасу учнів;
- Підготовка учнів до подальшого навчання та роботи, адже знання мови, предметів і культури іноземною мовою може збільшити можливості учнів у житті;
- Вивчення мови відбується з акцентом на значенні, а не на граматичній формі. Більшість учнів не люблять вивчати граматику як таку, вивчаючи правила та виконуючи механічні вправи. Тому, з даним методом в них є можливість вивчати граматику змістовно в контексті замість просто «зазубрити» її;
- CLIL враховує інтереси, потреби та рівень когнітивного розвитку учнів, створюючи сприятливу атмосфер для якомога кращого процесу засвоєння мови та цільового предмету учнями.

Попри значні переваги, в процесі пробного навчання виникли і певні проблеми використання методу CLIL, серед них:

- Вчителю іноземної мови бракує знань з предмету, а вчитель-предметник не має мінімального базового рівня іноземної мови. Тому, процес підготовки уроку займає багато часу і у будь-якому випадку викладач має обмежені знання чи то з предмету чи то з іноземної мови, що може створити атмосферу невпевненості та сумніву не лише для вчителя, але і для учнів;
- Нестача матеріалів для викладання CLIL. Раніше, при аналізі підручників, було зазначено, що більшість наявних підручників не містять матеріалів для викладання CLIL, або містять обмежено та не розглядають цей метод як один з традиційно основних. Таким чином, омсновни джерелом інформації та матеріалів стають інтернет ресурси, пошук та аналіз якості яких знов займає значну частку підготовки та розробки уроку;

- Шкільна програма на навчальний рік не має місця для введення та практикування інноватиних методик таких як CLIL. Календарно-тематично планування для кожного класу створюється на основі наявних підручників для того чи іншого предмету і має обмежену кількість годин для використання нових матеріалів. Введення CLIL – це процес поступовий, який потребує чимало часу, щоб довести свою ефективність. Тому, для вчителя це буде викликом, щоб знайти місце та час для у щільному шкільному графіку для використання цього методу;
- Рівень знань іноземної мови учнів не дозволяє повноцінне вивчення цільового предмету, адже є нижчим за базовий необхідний рівень;
- Оцінювання. Вчитель має оцінити не лише знання іноземної мови, але і знання, здобуті з цільового предмету. Очевидно, критерії оцінювання відрізняються і для вчителя це знов виклик, де треба підібрати матеріали для тестів, які допомогли об’єктивно оцінити знання учнів. Навіть в нашому пробному навчанні брали участь дві групи – поточна та експериментальна. Після проведення фінального тесту експериментальній групі було запропоновано пройти тест поточної групи, написаний рідною мовою учнів, щоб викладач географії зміг остаточно оцінити набуті знання учнів з предмету. Отримані результати були задовільні в порівнянні з поточною групою. Проте, цей процес знов займає додатковий час і навіть створює додатковий стрес для учнів, яким потрібно проходити декілька тестів для об’єктивної оцінки їхніх знань.

Отже, метод CLIL довів свою ефективність у процесі підвищення лексичної компетентності учнів і має ряд позитивних чинників, що сприяють загальному покращенню знань іноземної мови учнів. Проте, цей метод має чимало недоліків, що заважають йому бути повністю інтегрованим в навчальний процес у загальноосвітній школі та потребують напрацювань для успішного застосування на уроках.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі описано процес проведення та результат пробного навчання, розробленого за методом CLIL.

1. Апробація методу CLIL щодо його ефективності у формуванні лексичної компетентності учнів старшої школи загальноосвітнього навчального закладу мала три основних етапи: пошуково-розвідувальний (аналіз підручників англійської мови на наявність матеріалів для проведення уроків CLIL та пошук нових текстів і вправ для формування уроків); формувальний (проведення пробного навчання для визначення ефективності методу CLIL для формування лексичної компетентності); кінцевий (проведення заключного тестування).

2. В процесі пробного навчання, учні вивчали географічне положення США, їх економіку, населення, ресурси та природні умови. Учням був запропонований ряд різноманітних завдань іноземною мовою, які були спрямовані не лише на вивчення матеріалу цільового предмету, а і на поповнення їхнього словникового запасу, а отже, і формуванні їхньої лексичної компетентності.

3. За результатами пробного навчання процес опанування нових лексичних одиниць за допомогою методу CLIL був успішним, адже показник рівня знань збільшився майже на 40%. Метод CLIL можна вважати одним із інноваційних методів, що є дієвими в процесі формування лексичної компетентності учнів. Проте, сучасна шкільна програма не готова до повної інтеграції цього методу в процес навчання, оскільки на даний момент спостерігається нестача необхідних матеріалів, недостанього рівня знань іноземної мови учнями та відсутність базових знань іноземної мови у вчитедів-предметників.

ВИСНОВКИ

Отже, дана наукова робота досліджувала ефективність використання методу CLIL у процесі формування лексичної компетентності учнів старших класів загальноосвітньої школи. Дослідивши теоретико-методологічне підґрунтя особливостей використання цього методу та проаналізувавши зміст формування англомовної лексичної компетенції учнів загальноосвітньої школи, було розроблено пробне навчання, тобто план практичного застосування досліджуваного методу.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що метод CLIL є дієвим та ефективним в процесі формування лексичної компетентності учнів старшої школи. Результати тестування учнів до застосування методу CLIL і після проведення пробного навчання, значно відрізняються і мають очевидний позитивний ріст. Детальніший аналіз результатів представлений у діаграмі у Додатку Г.

Сучасна система освіти в Україні проходить етап реформації і адаптації освітнього процесу до передових систем та методик, що доводять свою ефективність у формуванні та становленні учня, як окремої особистості з багажем знань та вмінь, які допоможуть йому у вирішенні різних життєвих ситуацій. Знання іноземної мови та вміння застосовувати її на практиці відповідно до ситуації вважається одним з основних вмінь сучасного працівника, який може конкурувати на ринку праці. Щоб сформувати ці необхідні вміння, метод CLIL можна вважати одним з найбільш дієвих інноватівних методів для вивчення іноземної мови, оскільки він має широкий спектр позитивних чинників для створення сприятливих умов для формування основних компетентностей учня 21-го століття. CLIL як навчальний підхід, який сприяє знанням змісту за допомогою мови, передбачає ретельне планування відповідно до різних контекстів і поточного часу.

Оскільки англійська мова стає важливим доповненням до будь-якої навчальної програми в усьому світі, вона стає предметом, який учні вивчають, щоб робити щось інше. CLIL зі своїми подвійними цілями ідеально

інкапсулює цей утилітарний погляд на англійську мову. «CLIL – це використання мов для навчання... Це те, щоб створити в студента «голод вчитися». Це дає йому/їй можливість думати й розвивати, як він/вона спілкується взагалі, навіть рідною мовою» [62].

Не зважаючи на численні переваги методу CLIL, він має ряд недоліків, що не дозволяють йому стати одним з провідних методик, що традиційно застосовуються в загальноосвітніх школах, серед яких недостатня кількість матеріалів, відсутність необхідної кваліфікації вчителів іноземної мови, незнання іноземної мови вчителями, які викладають точні предмети, відсутність годин у календарному плануванні для втілення та апробації нових методик навчання тощо. Для подолання цих бар'єрів на шляху становлення досліджуваного методу як повноцінного у системі освіти, потрібні численні дослідження та багато годин практики, щоб пропрацювати всі можливі проблеми. З цією метою вчителі англійської мови повинні тісно співпрацювати з учителями-предметниками, щоб забезпечити належне забезпечення розвитку мови, іншими словами, щоб гарантувати, що навчальні дисципліни і мова справді інтегровані. Ця робота створює фундамент для наступних досліджень, оскільки їх ще багато необхідно для реалізації дієвих підходів до навчання, щоб учні та вчителі досягли успіху, залучаючись до академічної успішності, критичного мислення, співпраці та мультикультуралізму через різні взаємодії в класі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке компетентнісний підхід у навчанні – відповідає Державна служба якості освіти [Електронний ресурс].Режим доступу: https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity/.
2. Тимохович А.В. Компетентнісний підхід як основа реформування освітнього процесу на підставі концепції Нової української школи. 2022. Всеосвіта. С. 1-2.
3. Давидова М. В. Підвищуємо якість навчання школярів іноземних мов. Англійська мова та література. 2017. №10. С. 10-13
4. Концепція нової української школи [Електронний ресурс].Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf
5. Редько В. Оновлення змісту навчання іноземних мов у сучасній шкільній освіті – прерогатива Новоїукраїнської школи. Іноземні мови в школах України. 2018. № 4. С. 10-15.
6. Ізаренков, Д. І. Базисні складові комунікативної компетенції та їх формування на просунутому етапі навчання студентів-нефілологів. Рідна мова закордоном. 1990. №4. С. 54.
7. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підруч. для студ. клас., пед. і лінгвіст. ун-в / [О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.] ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
8. Кржемінська Г.Ю. Формування іншомовної лексичної компетентності школярів. Кам’янець-Подільський. 2020. С. 77-78.
9. Навчання лексичного матеріалу Активний, пасивний і потенціальний словниковий запас. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://studfile.net/preview/9768467/.

10. Турчиняк С. Критерії відбору лексичного матеріалу та процес засвоєння лексичних одиниць. Наукові конференції. 2019. С.1-2

11. Старков А.П. Навчання англійської мови а середній школі .- К.: Рад.школа , 1979. – 200 с.

12. Савелюк Н.М. Психологія педагогіча. Навчальний посібник. Кременець: КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2012. – 288с.

13. Типи інтелектів. Теорія Гарднера. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://kidz-studio.com.ua/tipi-intelektiv-teoriya-gardnera/.

14. Лозова О.М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: Навчальнометодичний посібник.– К.: , 2010.–143 с.

15. Вишневський О.И. Діяльність учнів на уроці іноземної мови: Посібник для вчителів .- К.: Рад. школа, 1989 .- 223 с.

16. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : Підручник. – К.: Ленвід, 1999.-320 с.

17. Лаврук М.М. Методика науково-педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / М. М. Лаврук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 148 с.

18. Литньова Т.В. Компетентнісний підхід до змісту сучасної іншомовної освіти. Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2021. С.7.

19. Малихін О.В. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови студентів філологічних спеціальностей. Молодий вчений. № 12.1 (40). 2016. С. 462-465.

20. Алмазова Н. И. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе: автореф. дис. на соиск. уч. степени д-ра пед. наук. – СПб., 2003. – 47 с.

21. Миролюбов А.А. Коммуникативная компетенция как основа формирования общеобразовательного стандарта по иностранным языкам // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 2. – С. 17-18.

22. Беляев Б.В. Психологические основы усвоения лексики иностранного язика.- М.: Просвещение, 1964. – 136с.

23. Бухбиндер В.А. работа над лексикой // Основы методики преподавания иностранных языков.-К.: Выща школа, 1986.-179 с.

24. Zakharova V.I. Sociolinguistic features of teaching in civil servants advanced training in stitutions on the problem of interaction between the authorities ands ociety. Speech at the International Conference "Science and Modern Education", which was held onNovember 14-15, 2014 in the Republic of Serbia (UniversityofNiš).

25. Aminov N.A. Diagnostics of pedagogical abilities. - M .: Voronezh. -1997.

26. VardanyanYu.V. The structure and development of professional competence of a specialist with higher education: based on the training of a teacher and psychologist: dis. ... Dr.ped. Sciences: M .: RSL OD. - 1998 .-- 353 p.

27. Raytsev A.V. The development of professional competence of student sin the educational system of a modern university: dis. ... Dr. ped. Sciences: St. Petersburg. - 2004 .-309 p.

28. Tarmaeva E.V. The development of communicative competence in future teachers:diss ... can. Ped.science. - Ulan-Ude. - 2007.

29. Gaponova SV Discussion as an exercise forlearning free communication in aforeign language / SV Gaponova. - K.: Foreign languages, 1999. P. 3-11.

30. Passov E.I., Communicative Methodof Teaching Foreign Speaking / E.I.Passov. M .: Enlightenment, 1991. 223 pp.

31. Adjeroud, S., andBelouahem, R. 2020. “Writing Instruction under the Competency-Based Approachin Algerian Secondary Schools Traditions Realitiesand Perspectives”. Revue Sciences Humaines 3, (1) : 515-530.http://revue.umc.edu.dz/index.php/h/article/view/3276/3430

32. Auerbach, E. R. 1986. Competency-Based ESL: One Stepforwardor Two Steps Back? TESOL Quarterly, 20(2): 411-430.

33. Bobbitt, F. 1918. “Scientific Methodin Curriculum-Making. The Curriculum Studies” Reader, 2.

34. Chelli, S. andKhouni, W. 2014. "EFLT Problems in Implementing the Competency-Based Approach in Teaching Writing: The Case of EFL Secondary School Teachersin Biskra". Sciences Humaines 32.http://revues.univ-biskra.dz/index.php/sh/article/view/550

35. Gerard, F. M., andRoegiers, X. 2009. Des Manuels Scolaires pour Apprendre: Concevoir, Evaluer, Utiliser. Brussels: De Boeck Supérieur.

36. Gusky, T. R. 2010. "Formative Assessment: The Contributions of BenjaminS. Bloom". In Hand book of formative assessment. Editedby G. J., Cizekand H. L., 106-124.New York: Routledge.

37. Mostefaoui, N. 2019. "Teaching Writing throughCompetency-Based Approach: The Case of Third Year Pupils Scientific Stream At Rabia Fatima Secondary School". MasterDissertation. UniversityAbou-BekrBelkaid, Tlemcen.

38. Nunan, D. 2004.Task-based LanguageTeaching. Cambridge: CUP.

39. Richards, J. C. 2006. Communicative Language Teaching Today.USA:CUP.

40. Marsh, D.; Frigols, M. Introduction: Content and Language Integrated Learning. Encyclopedia of Applied Linguistics, 2011.

41. Marsh, D. (Ed.) (2002). CLIL/EMILE-The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential. Strasbourg: European Commission.

42. Marsh, H. W., Hau, K. & Kong, C. (2000). Late Immersion and Language of Instruction in Hong Kong High Schools: Achievement Growth in Language and Nonlanguage Subjects. Harvard Educational Review, 70, 3, pp. 302-346

43. Lorenzo, F., Casal, S., & Moore, P. (2010). The Effects of Content and Language Integrated Learning in European Education: Key Findings from the Andalusian Bilingual Sections Evaluation Project. Applied Linguistics, 31(3), 418–442.

44. Coyle, D. Developing CLIL: Towards a theory of practice. Monograph 6, APAC, Barcelona: Spain, 2005.

45. Dontsov, A. Mezhdunarodnyy opyt podgotovki pedagogov k realizatsii metodiki predmetno-yazykovogo integrirovannogo obucheniya, 2017. [International experience in training teachers to implement the CLIL methodology]. Vestnik Karagandinskogo universitetata. Seriya Pedagogika.

46. Bovellan, E. Teachers' Beliefs about Learning and Language as reflected in Their Views of Teaching Materials for Content and Language Integrated Learning (CLIL). Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä, 2014.

47. Dale, L. ; Tanner, R. CLIL Activities. A resource for subject and language teachers.Cambridge: University Press, 2013.

48. Morton, T. Teachers' knowledge about language and classroom interaction in content and language integrated learning. Dissertation. Madrid: University of Madrid, 2012.

49. Smala, S. (2014). Sole fighter mentality: stakeholder agency in CLIL programs in Queensland. The Language Learning Journal, 42(2), 195–208

50. Stake, R. E. (1995). The art of case study research. Thousand Oaks, CA: Sage.

51. Stigler, J. W., & Hiebert, J. (1999). The teaching gap; Best ideas from the world's teachers for improving education in the classroom. New York, NY: The Free Press.

52. Stranovská, E.: Perspektívy psycholingvistiky a pragmalingvistiky vo vyučovaní cudzích jazykov. In XLinguae. ISSN 1337-8384, 2010, roč. 1, No. 1.

53. Straub, H.: Designing a Cross-Cultural Course. English Forum, vol. 37: 3, July-September, 1999.

54. Suwannoppharat, K., & Chinokul, S. (2015). Applying CLIL to English language teaching in Thailand: Issues and challenges. LACLIL, 8(2), 237–254.

55. Swain, M. & S. Lapkin. (1995). Problems in output and the cognitive processes they generate: a step towards second language learning. Applied Linguistics 16.3, 371-391

56. Sylvén, L. K. (2013). CLIL in Sweden – Why does it not work? A metaperspective on CLIL across contexts in Europe. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 16(May), 301–320

57. Sylvén, L.K. (2004). Teaching in English or English teaching? On the effects of content and language integrated learning on Swedish learners' incidental vocabulary acquisition. Ph.D. dissertation, University of Gothenburg.

58. Tan, P. K. W. (2005). The Medium-of-Instruction Debate in Malaysia. Language Problems & Language Planning, 29, 1, pp. 47-66.

59. Turner, M. (2013a). CLIL in Australia: the importance of context. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 16(4), 395–410.

60. Turner, M. (2013b). Content-based Japanese Language Teaching in Australian Schools: Is CLIL a Good Fit? Japanese Studies, 33(3), 315–330.

61. Wiriyachitra, A. (2002). English-language teaching and learning in Thailand in this decade. ThaiTESOL Focus, 15(1), 4–9.

62. Zárate, J. & Álvarez, J. (2005). A Perspective of the implications of the Common European Framework implementation in the Colombian Socio-Cultural Context. Colombian Applied Linguistics Journal (9), Bogotá, Colombia: Fondo de Publicaciones Universidad Distrital Francisco José de Caldas.

ДОДАТКИ

Додаток А

1 Could you tell me your surname?

- ○ Would you like me to spell it?
- ○ Do you like my family name?
- ○ How do I say that?

2 This plant looks dead.

- ○ It's in the garden.
- ○ It only needs some water.
- ○ It's sleeping.

3 I hope it doesn't rain.

- ○ Of course not.
- ○ Will it be wet?
- ○ So do I.

4 Are you going to come inside soon?

- ○ For ever.
- ○ Not long.
- ○ In a minute.

6 Shall we go out for pizza tonight?

- ○ I know that.
- ○ It's very good.
- ○ I'm too tired.

7 Do you mind if I come too?

- ○ That's fine!
- ○ I'd like to.
- ○ I don't know if I can.

5 Who gave you this book, Lucy?

- ○ I bought it.
- ○ For my birthday.
- ○ My uncle was.

8 There's someone at the door.

- Can I help you?
- Well, go and answer it then.
- He's busy at the moment.

9 How much butter do I need for this cake?

- I'd like one.
- I'll use some.
- I'm not sure.

9 How much butter do I need for this cake?

- I'd like one.
- I'll use some.
- I'm not sure.

10 How long are you here for?

- Since last week.
- Ten days ago.
- Till tomorrow.

11 Have you guys had enough to eat?

- That's all right.
- Is there any more rice?
- It's not the right time.

13 Let's go by bus.

- The train was expensive.
- We'll buy a ticket.
- It'll take too long.

12 That's my coat over there.

- Will you take it off?
- No, you haven't!
- Here you are.

14 Do you know my brother Charlie?

- Sorry, he's not here.
- I don't think I do.
- I know.

15 Would you like some ice in your drink or not?

- I hope so.
- Yes, I shall.
- I don't mind.

16 I hope I haven't ..... you any trouble by changing the arrangements.

- ○ put
- ○ caused
- ○ made
- ○ done

17 The floor is wet: don't run or you might ..... !

- ○ stoop
- ○ spill
- ○ slip
- ○ spin

18 When you come to my house, ... your camera with you.

- ○ take
- ○ show
- ○ fetch
- ○ bring

19 Paul arrived at the shop ..... as the manager was closing for the day.

- ○ even
- ○ just
- ○ still
- ○ right

21 Is there ..... of food for everyone?

- ○ adequate
- ○ enough
- ○ sufficient
- ○ plenty

20 I would ..... to stay at home and relax for a change.

- ○ rather
- ○ better
- ○ prefer
- ○ enjoy

22 Lily says she's happy at school but she's ..... complaining.

- ○ rarely
- ○ sometimes
- ○ always
- ○ often

23 ..... the step when you go in.

- ○ Consider
- ○ Mind
- ○ Attend
- ○ Look

24 ..... stay the night if it's too difficult to get home.

- ○ At all costs
- ○ By all means
- ○ In all
- ○ On the whole

25 No ..... Hannah is happy when you think how many prizes she has won recently.

- ○ surprise
- ○ problem
- ○ question
- ○ wonder

Додаток Б

LiveWorksheet 1 : GENERAL FACTS

1. GEOGRAPHY

- The United States are in _____ America. The capital is _____ .
- The inhabitants are the _____ and they speak _____ .
- B_____ , L___ A_____ , N___ Y___ , S___ Fr_____ and M_____ are the most famous cities.
- The country is surrounded by the _____ Ocean in the East and the _____ Ocean in the West. It has land frontiers with _____ in the North and _____ in the South.

2. POLITICS

- The USA is a _____ . The President is elected for _____ years.

- In 2021, the current American President is _____ .
- The two previous Americans Presidents were _____ and _____
- POTUS (the President Of The United States) lives in the _____, located in _____ . His office is called the _____ because of its shape.

3. THE AMERICAN FLAG

- It is _____ , _____ and _____ .
- It is named the _____ .
- On the flag, there are _____ stars (*number*) and _____ stripes (*number*).
- The stars represent the _____ and the stripes represent the _____ (that became independent states in _____).

LIVEWORKSHEETS

4. SYMBOLS

- The currency is the _____ , and its symbol is _____ . We can see _____ (*name*) on the one-dollar banknote.

- The symbol of the USA is the _____ It also appears on the Great Seal of the United States, or Coat of Arms.

- The National Anthem is the S_____ S_____ B_____ and Americans celebrate I_____ D_____ (their National day) on the _____ (*date*).

5. TIME

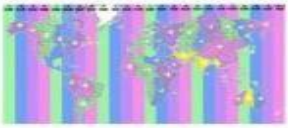

- There is a time difference of (-)_____ hours between New York and France (East Coast), and (-) _____ hours between Los Angeles and France (West Coast).

Додаток В

План конспект уроку в 10 класі

Тема: Географічне положення США

Мета:

- **Навчальна:** ознайомити учнів з особливостями географічного положення США; навчити визначати країни, нації та географічні об'єкти з якими межує США; набути знань щодо столиць окремих штатів; навчити визначати п'ять окремих територій США.
- **Розвивальна:** поповнення словникого запасу учнів, розвиток мовлення учнів;
- **Виховна:** сприяння формуванню особистісних якостей учнів через індивідуальну та колективну роботу.

Обладнання: робочі аркуші учнів з текстом, вправами та картою; презентація Power Point "This land is your land".

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і формування умінь та навичок.

ХІД УРОКУ

1. Привітання: Як ваші справи? Як пройшли ваші вихідні? Що перше виникає у вас у голові, коли вас запитують про географію США? Які цікаві факти ви знаєте про США?
2. Практичні вправи:

- Учнів поділено на 4 групи, кожна з яких отримує окремий фрагмент тексту для читання. Після чого один представник групи має переказати основні факти фрагменту. Кожний виступ супроводжується слайдами з презентації «This land is your land" та короткими дискусіями між групами.
- Робота з картою: кожен учень отримує карту США, куди він має нанести географічні об'єкти відповідно до завдань:

  A. Water, Water Everywhere.

  B. Good Neighbors.

  C. Raging Rivers.

  D. Majestic Mountains.

  E. Our Nation's Capital.

F. Home Sweet Home.

G. Territorial Terrain.

Всі вправи супроводжуються візуальним матеріал з презентації Power Point.

3. Робота в парі: учні обговорюють нові цікаві факти, які вони дізналися протягом уроку.

4. Пояснення домашнього завдання: підготувати постер та розповідь в групі з трьох людей про те чим відрізняються права, обов'язки та представництво громадян США, які проживають на територіях, від жителів 50 штатів?

Матеріали та завдання

This Land Is Your Land

Name:

Fifty United States

Where in the world is the United States? (Can you spot it on this map? Is all of it on this map?) Most of the U.S. is part of the continent called North America. It is in the northern hemisphere of the globe, which means it lies north of the equator. The U.S. is divided into two kinds of smaller areas: states and territories. Each state and territory has its own capital city, its own government, and its own geographical features. There are fifty states. States send representatives to the U.S. Congress, and U.S. citizens who live in a state may vote in presidential elections. Can you name all fifty states?

United States Territories

In addition to the states, there are five U.S. **territories** that are governed by the U.S. but have not been incorporated as states. All of the territories were acquired over time from other countries. Spain gave both **Puerto Rico** and **Guam** to the U.S. after the Spanish-American War in 1898. The **U.S. Virgin Islands** were purchased from Denmark in 1917. **American Samoa** is part of a group of islands that the U.S. and Germany argued over and eventually divided up in 1899. The **Northern Mariana Islands** came under U.S. administration after World War II, and in the 1970s its people voted to become a U.S. territory instead of becoming independent. Each territory is governed by the U.S. federal government, and each one also has its own government with executive, legislative, and judicial branches. Residents of U.S. territories cannot vote in presidential elections.

For more than 4,000 years, Guam and the Mariana Islands have been home to the Chamorro people, who used these latte stones as building supports. Each U.S. territory has its own history and culture. Source: Wikimedia

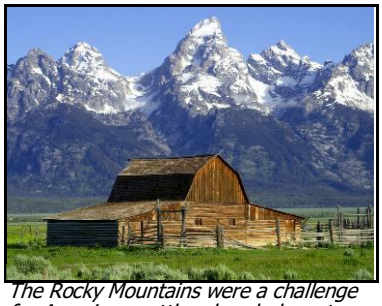

The Rocky Mountains were a challenge for American settlers headed west.

Source: Wikimedia

From Sea to Shining Sea…

…and beyond! The **continental United States** is the 48 states that are contiguous, meaning they are touching. This part of the United States shares borders with two neighbors: Canada to the north and Mexico to the south. It stretches from the Atlantic Ocean in the east to the Pacific Ocean on the west, and has many different kinds of terrain in between. There are major mountain ranges, vast prairies, scorching deserts, and lush woodlands. Two states, Alaska and Hawaii, are not part of the continental U.S. Alaska is much farther north, and part of it lies inside the Arctic Circle! The state of Hawaii and the five U.S. territories, on the other hand, are all tropical islands.

America's Special Places

The United States has lots of special places! But some places have special significance to the U.S. as a nation. One is its capital—the city of Washington, located in the District of Columbia. This is where you'll find the White House, the U.S. Capitol Building, the U.S. Supreme Court, as well as memorials to Washington, Lincoln, and many different wars.

Another special place is the Statue of Liberty, located in New York Harbor outside New York City. The statue was a gift from France to the United States in the 1880s, and it has become a worldwide symbol of American hope and freedom.

The Statue of Liberty was seen by thousands of immigrants in the late 1800s and early 1900s as they arrived in America looking for a better life.
Source: Dept. of Homeland Security

iCivics

This Land Is Your Land

Name:

A. Water, Water Everywhere. Label these bodies of water on the map:

1. The Pacific Ocean is on the west coast of the United States. Label it on the map.
2. The Atlantic Ocean is on the east coast of the United States. Label it on the map.
3. The Gulf of Mexico is south of the United States. Label it on the map.
4. The Great Lakes lie between the U.S. and Canada.

B. Good Neighbors. The U.S. shares borders with two other countries:

1. Mexico lies to the south, and Canada lies to the north. Label them on the map.
2. Find every state that borders Canada.

   Label each state with its name and draw lines through it like this:
3. Find every state that borders Mexico.

   Label each state with its name and draw lines through it like this: 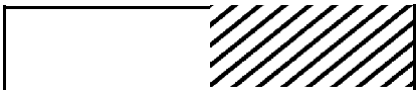

C. Raging Rivers. Label America's two longest rivers on the map:

1. Missouri River: Starts in Montana and flows into America's second longest river…
2. Mississippi River: Starts in Minnesota and flows south, emptying into the Gulf of Mexico.

Now label these other famous rivers:

3. Colorado River: Starts in Colorado and flows south along the Arizona border to Mexico.
4. Rio Grande: Starts in Colorado and flows south to the Gulf of Mexico.
5. Columbia River: Starts in Canada, flows south into Washington, then west to the Pacific Ocean.
6. Yukon River: Starts in Canada and flows west through Alaska.
7. Ohio River: Starts in Pennsylvania and flows

iCivics © 2018 iCivics, Inc.

D. Majestic Mountains. Draw and label these American mountains:

Rocky Mountains. Sketch a straight line from Idaho's border with Canada to the middle of northern New Mexico. Draw *jagged* mountain peaks on both sides of this line.

Appalachian Mountains. Sketch a straight line the middle of northern Alabama to the top of Maine. Draw *rounded* mountain peaks on both sides of this line.

Mt. Kilauea. Draw a *volcano* on the south side of Hawaii's biggest island!

E. Our Nation's Capital. The president, the U.S. Congress, and the Supreme Court all work here.

1. Find where our capital should be on the map. Draw a star there.
2. Label the star with the name of our capital. (You might need to write the name out in the ocean and draw an arrow.)

F. Home Sweet Home. Do you know where you are? If not, you'd better find out!

1. Find your state or territory. Trace or circle its border with a decorative pattern.
2. Label the city or town where you live with a dot and its name.
3. Label your state's capital city with a star and the city's name.

G. Territorial Terrain. All of the five U.S. territo-ries are made up of islands. But where are they?
Follow the clues below to find them. Write the letter that marks each territory next to its clue.

____ 1. Puerto Rico: A large island directly east of the Dominican Republic.

____ 2. American Samoa: A group of islands way out in the ocean east of Australia.

____ 3. Northern Mariana Islands: A curved chain of islands east of the Philippines.

____ 4. U.S. Virgin Islands: Three small islands east of Puerto Rico.

____ 5. Guam: A peanut-shaped island south of the Northern Mariana Islands

Map Activity

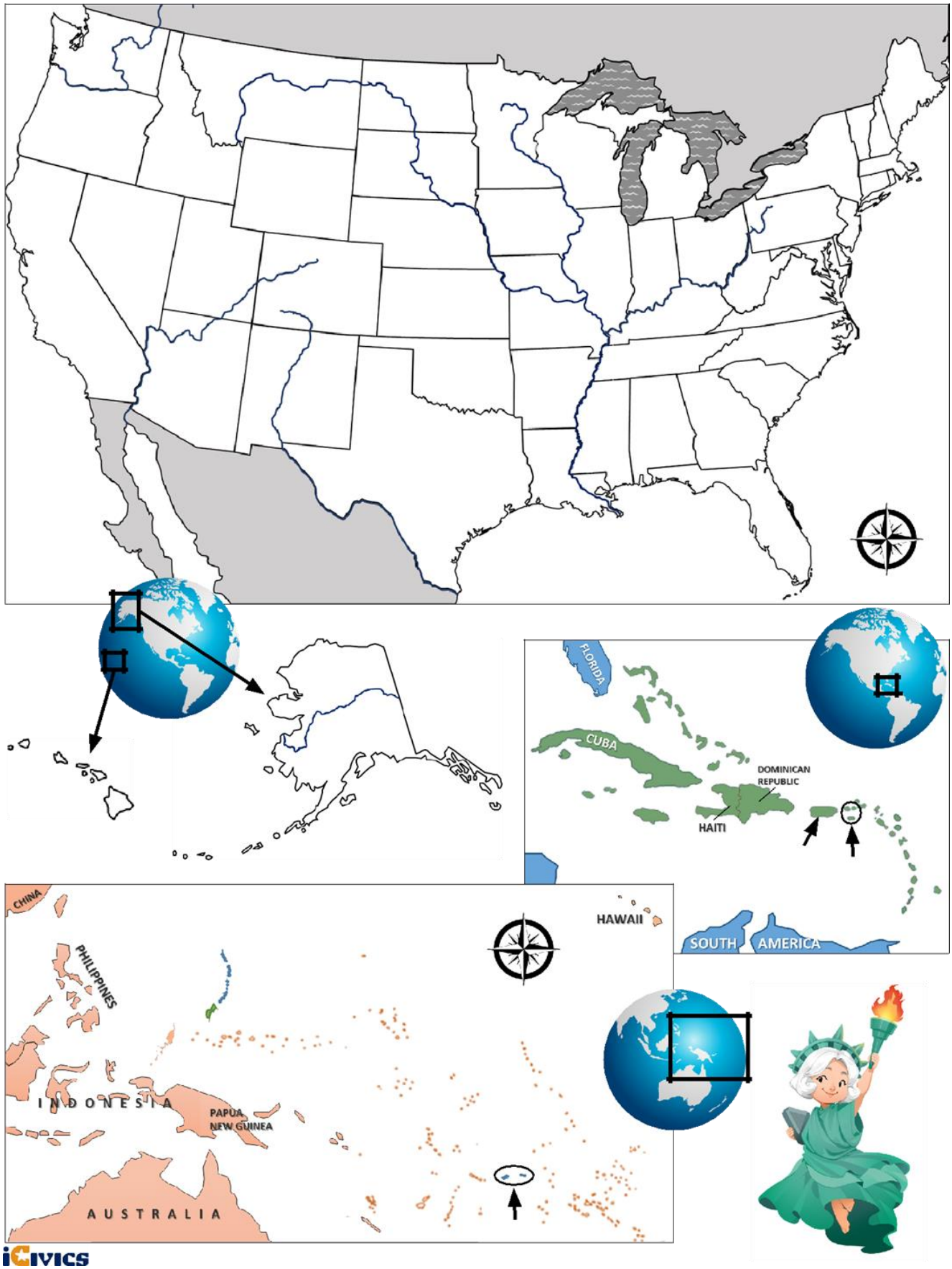
FLORIDA
CUBA
DOMINICAN REPUBLIC
HAITI
SOUTH AMERICA
CHINA
PHILIPPINES
HAWAII
INDONESIA
PAPUA NEW GUINEA
AUSTRALIA
iCivics

Grand Canyon

Location:

Arizona

twinkl.co.uk

Niagara Falls

Location:

New York State

twinkl.co.uk

Yellowstone National Park

Location:

Wyoming and surrounding areas

twinkl.co.uk

Goldengate Bridge

Location:

San Francisco California

twinkl.co.uk

Disney World

Location:

Orlando
Florida

twinkl.co.uk

Statue of Liberty

Location:

New York City
New York State

twinkl.co.uk

Empire State Building

Location:

New York City
New York State

twinkl.co.uk

Yosemite National Park

Location:

California

twinkl.co.uk

Continental United States

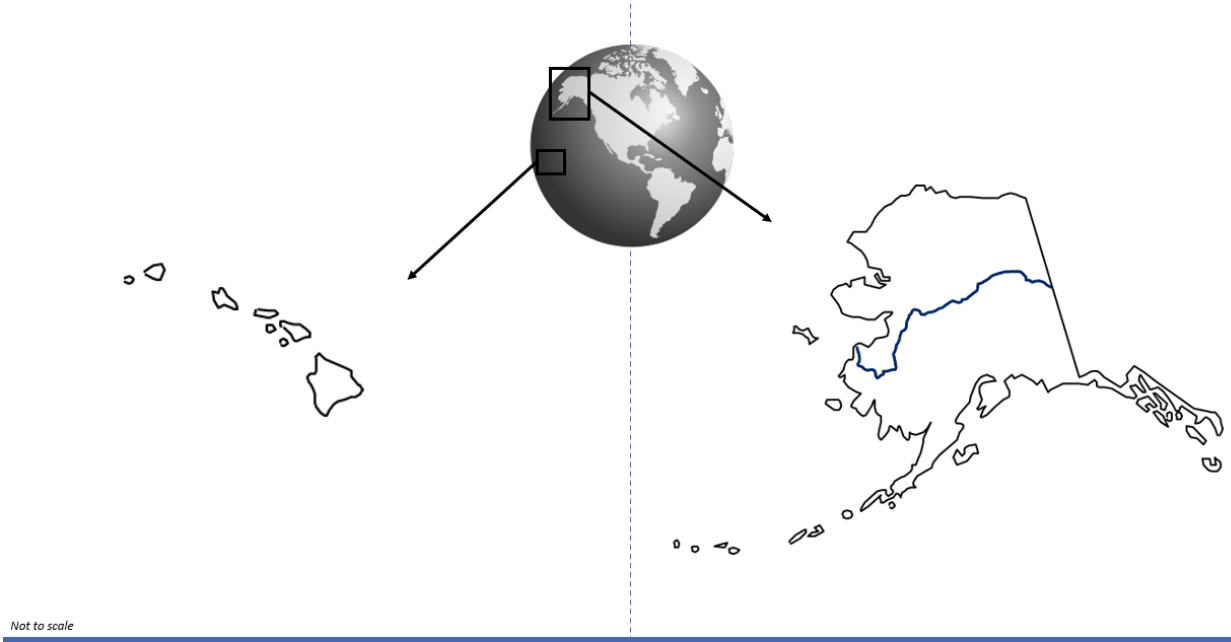

Not to scale

+ 2 = 50 States!

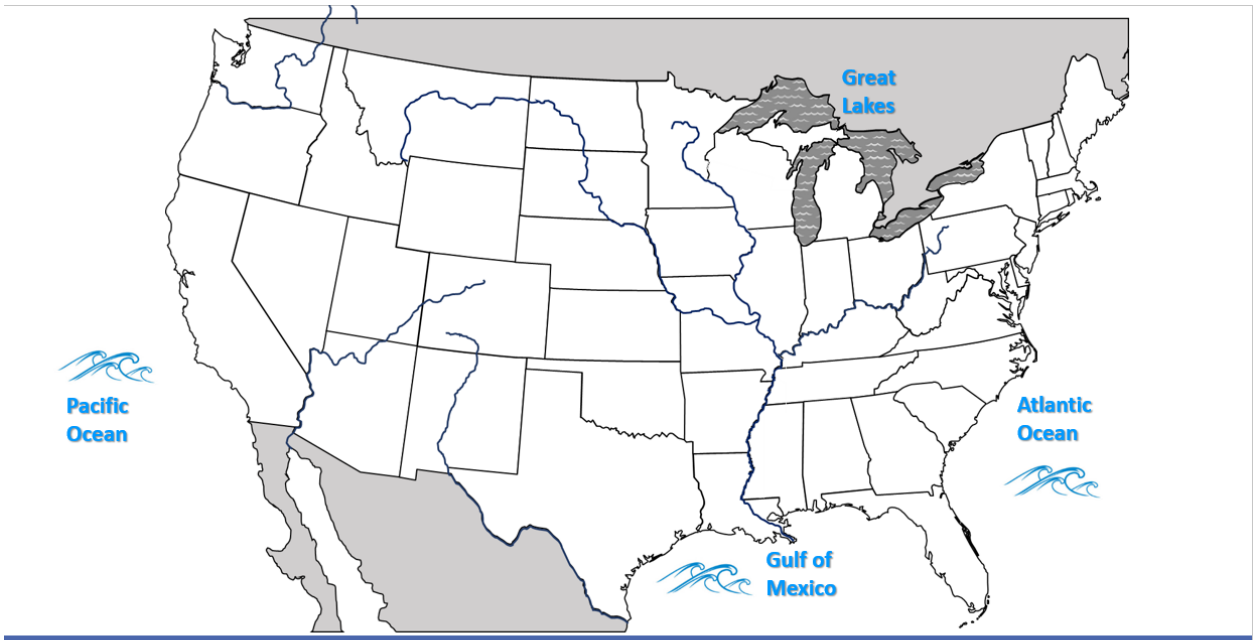

Water, Water Everywhere!

Good Neighbors: Who Are Our Neighbors?

Good Neighbors: Identify the Border States

Raging Rivers: America's Two Longest Rivers

Raging Rivers: More Major Rivers

Majestic Mountains

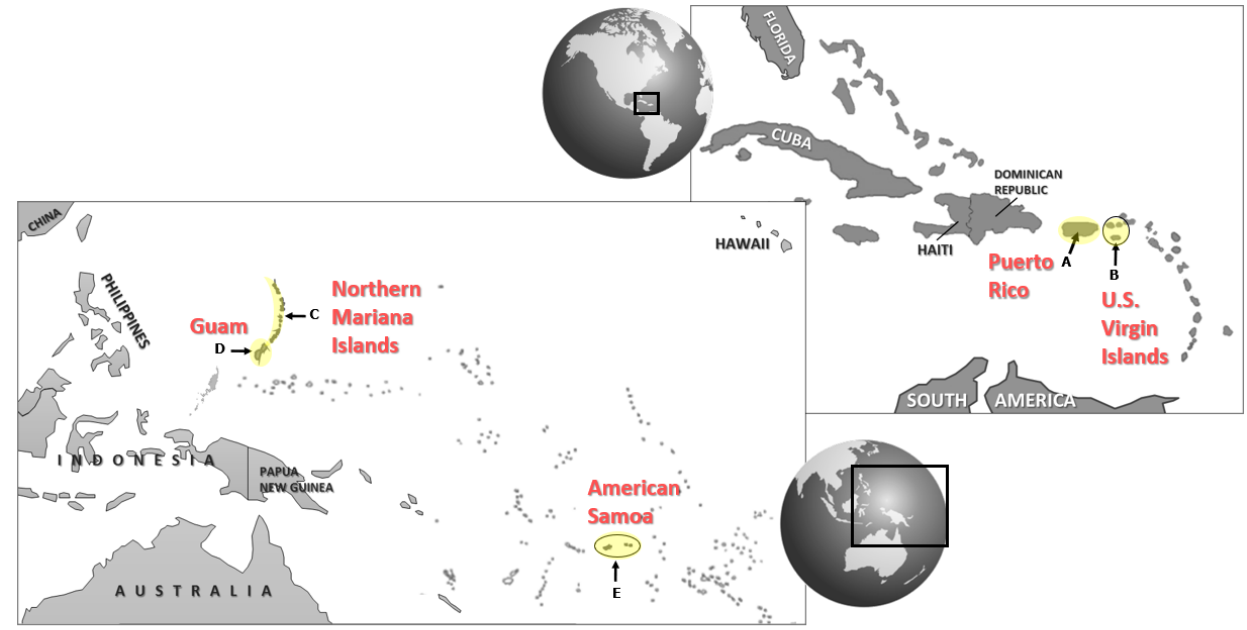

United States Territories

State Capitals

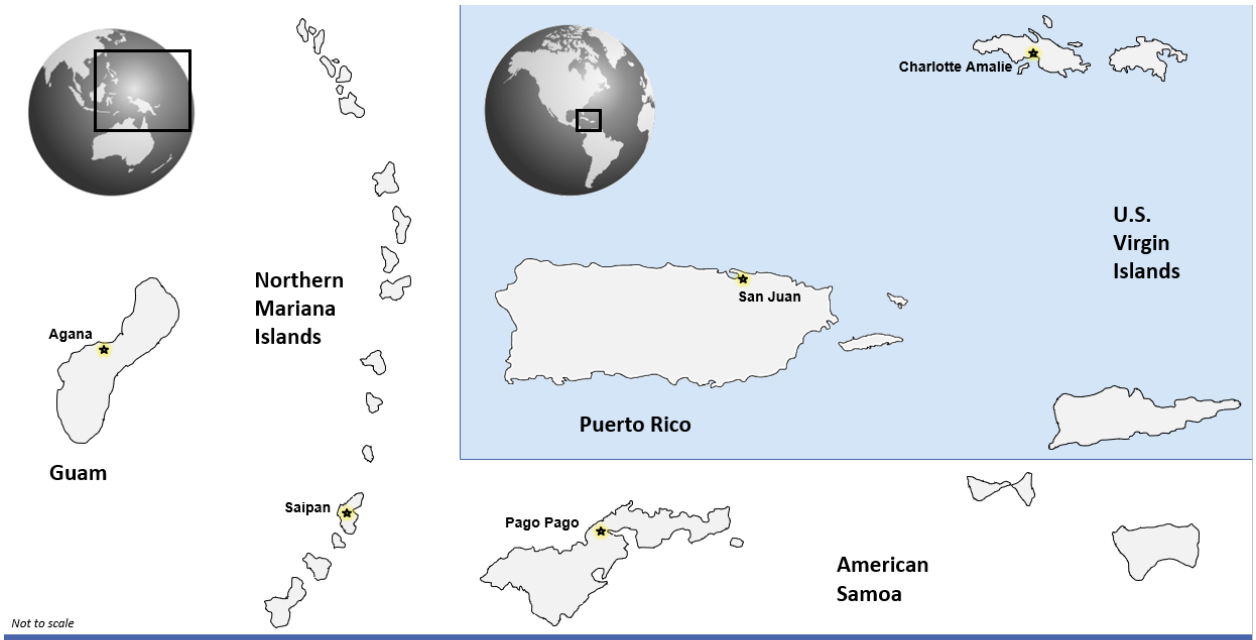

Territorial Capitals

Додаток Г

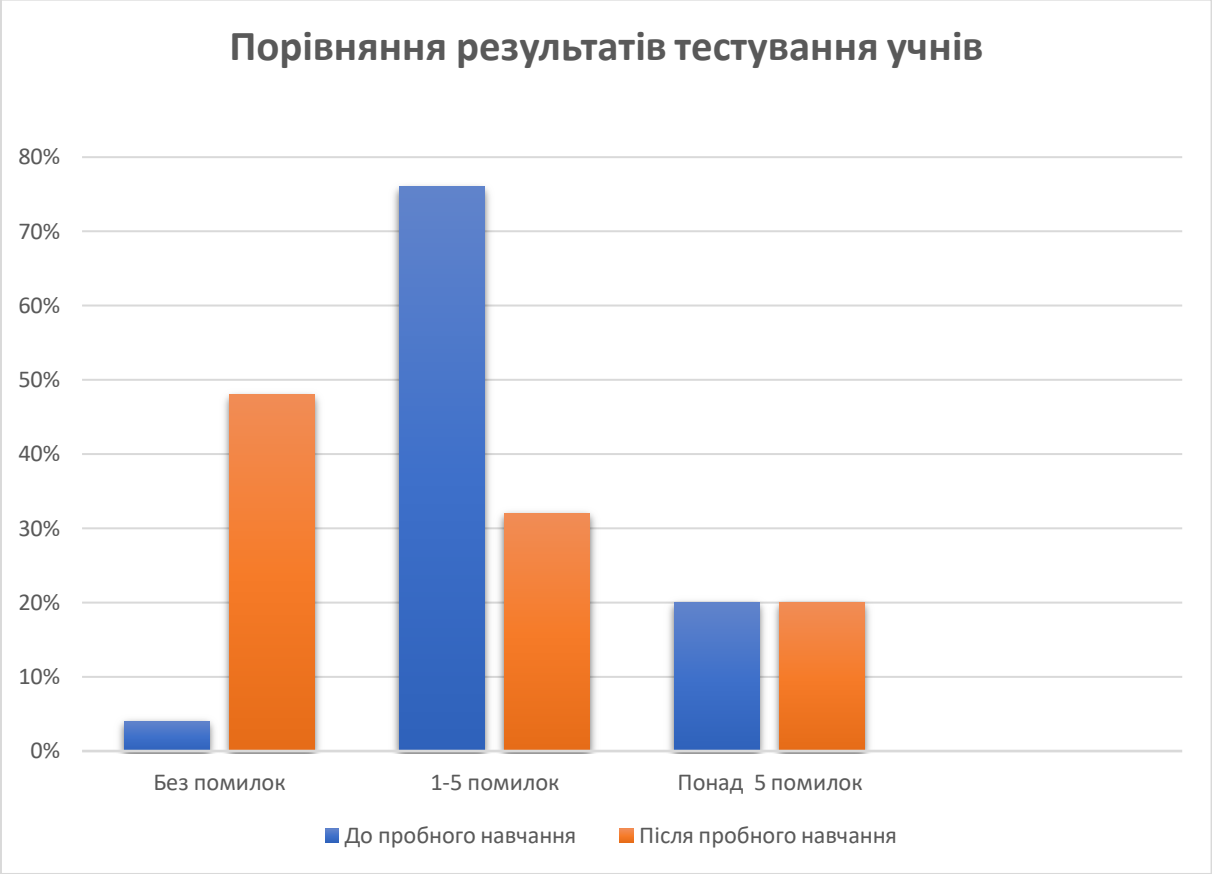
Порівняння результатів тестування учнів
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
Без помилок
1-5 помилок
Понад 5 помилок
До пробного навчання
Після пробного навчання